

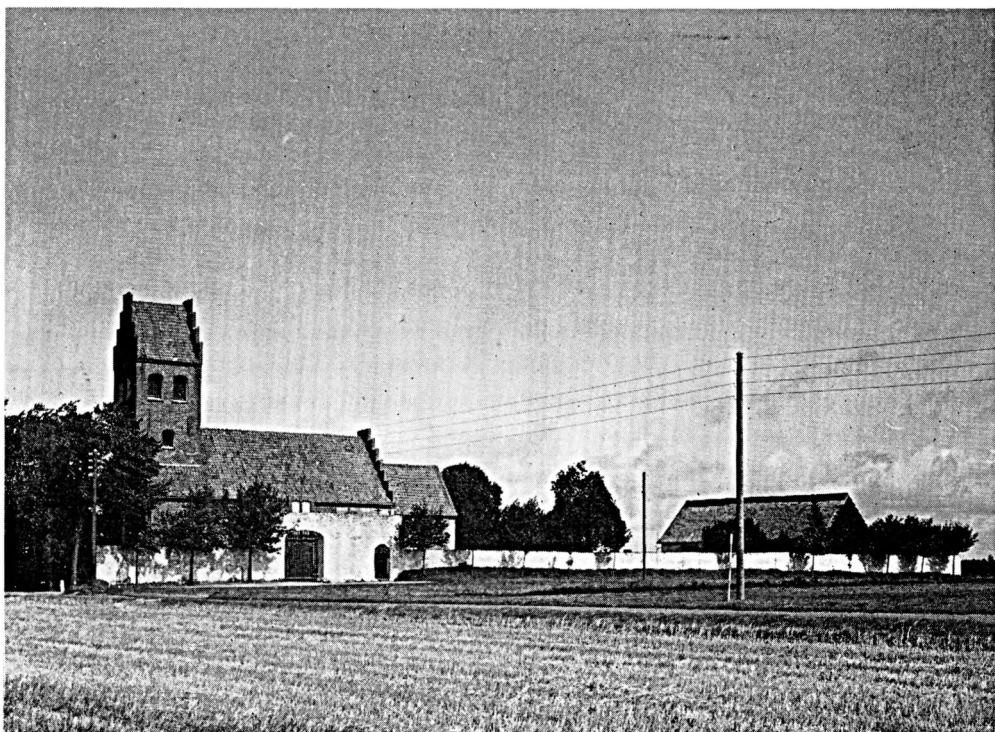

Fig. 1. Dråby. Ydre, set fra sydvest med kirkestalden til højre i billedet.

M. L. J. 1962

DRÅBY KIRKE

HORNS HERRED

Sognet, der 1456 synes at have været selvstændigt¹, har siden reformationstiden været *Sanneks* til Gerlev. 1567 var der 26 tiendeydere; degnen oppebar landgilden af en gård i Dråby til kirkens brød og vin². Kirken overgik til selveje 19. sept. 1911.

Møntfund. Een Valdemar II. (Roskilde nr. 26) fandtes 1878 på kirkegården^{2a}.

Kirken ligger helt mod syd i sognet, på flad mark nord for Over Dråby ved landevejen til Jægerspris. I de senere år er en villabebyggelse skudt op umiddelbart syd for den tidligere ensomt beliggende kirke, jfr. landsbyplanen.

Kirkegårdens ældre del hegnes af hvidtede teglstensmure hængt med vingetegl. Murene i sydvest er af munkesten i munkeskifte over fremspringende kampestenssyld og utvivlsomt middelalderlige. De øvrige mure hører sammen med senere udvidelser mod øst og nord. Ældst er østudvidelsen, der formentlig gennemførtes i 1700'rne og muligvis samtidig med den nuværende kirkestalds forgænger. 1847³ foretoges en udvidelse mod nord, og 1976 er der nord

og nordøst for den gamle kirkegård inddraget et stort nyt areal, som hegnes af rødstensmure, afdækket med vingetegl.

Indgange. Den brede, vandret tegldækkede portal i sydmuren ud for våbenhuset har fladrundbuet køreport og en ligeledes indvendig falset fodgængerlåde, hvis uregelmæssige afdækning nærmer sig spærstikkets form. I sin kerne er portalens store vestre del formentlig middelalderlig og to lodfuger, der ses på nordsiden mellem de to åbninger, kan stamme fra en fodgængerlåde, som ved en ombygning — antagelig i 1700'rne — er blevet afløst af den nuværende; fra samme tid stammer rimeligvis køreportens buestik og hele portalpartiets vandrette afdækning (jfr. Gerlev p. 2510, fig. 1). Nyere rødmaledede tremmefløje⁴. Tremmelågen mellem lave, murede piller i nordmuren ud for tilbygningen er gjort bredere i forbindelse med den 1976 foretagne kirkegårdsudvidelse, da man ydermere indsatte en låge i nordøsthjørnet. Det er uvist, hvornår tremmelågen i øst ved kirkestaldens nordgavl er kommet til. En *†låge* i nord nævnes tidligst 1694⁵.

Reparationer af *†kirkeriste* i såvel nordre som søndre låge omtales i tidsrummet 1694⁵ til 1804⁶.

Opførelsen af en *kirkestald* må ses på baggrund af kirkens beliggenhed i sognet og dens isolation fra landsbyerne Over og Neder Dråby⁷. Sin nuværende form har stalden vel fået i 1800'ernes ældre del⁸. Den 12 spærfag lange (knap 20 m), grundmurede og stråtaktede bygning har port i begge ender (jfr. landsbyplanen) og indvendig i begge langmure bindinge for hestene. Nu benyttes bygningen til ligkapel, materialrum og toiletter. Den ældre *†stald*, 1758⁹ kaldet »Wogn Porte huus« og nævnt i forbindelse med reparation af vægtavl og tagrygning, omtales 1773¹⁰ som beliggende på samme sted og bygget af egestolper på sten, med vægtavl klinet af ler og tang; andet tømmer var af el og fyr, taget tækket med langhalm, og der var som nu porte i begge ender.

†Fritstående klokkehus? Det klokketårn, som omtales i regnskaberne 1615—18¹¹ har muligvis været et tømret klokkehus eller eventuelt en tagrytter. Navnlig en oplysning fra 1618 om fire, ca. 10 m lange træer til stivere om klokketårnet samt fire egetræer til at lægge under stiverne tyder i denne retning (jfr. i øvrigt tårn).

Et *ligkapel* af gule sten er efter 1960 indrettet på tværs af staldens nordende; det afløste et ældre på samme sted, men anbragt langs med vestmuren.

Den nuværende *brolægning* omkring kirken såvel som af arealet mellem våbenhuset og portalen stammer fra 1973 og afløser et fortov, anlagt 1862—63¹² i henhold til kirkeloven af 19. febr. 1861.

† Trækirke¹? Ved understøbning af kirkens fundamenter 1971 iagttog man en række grave, hvoraf een var ældre end den nu stående kirke. Denne grav lå ind under korets østgavl på en sådan måde, at den vestre halvdel var bort-

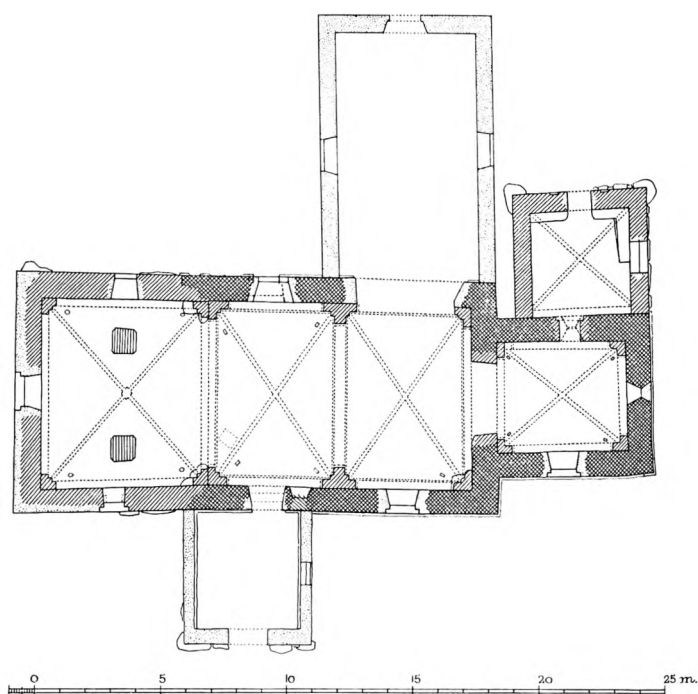

Fig. 2. Dråby. Plan. 1:300. Målt af C. G. Schultz 1938, suppleret af El. M. 1973 og korrigeret af Henrik Jacobsen 197(5).

taget af fundamentgrøften, hvorfor graven måtte henføres til en forgænger for den nuværende korbygning.

Kirken består af kor og skib fra 1100'rne, hvortil er føjet et sakristi ved korets nordside og en vestforlængelse, begge fra 1400'rne. Fra efterreformatortid stammer et tårn over vestforlængelsen, en tilbygning i nord er fra 1721, og det grundmurede våbenhus i syd afløste 1778 en forgænger i bindingsværk. Orienteringen har svag afvigelse mod syd.

Materialer og teknik. Den romanske kirke er opført af *rå* og tildels *kløvede marksten* over en 5—6 cm fremspringende sokkel med skråkant af *frådsten*. Sidstnævnte materiale er endvidere benyttet til hjørner, murenes øvre skifter, taggavle, detaljer som dør- og vinduesindfatninger samt antagelig til korbuene¹³. Kampestensmaterialet er lagt i nogenlunde regelmæssige skifter, mens korgavlens frådsten er opmuret i bælter (jfr. fig. 6), hvor to à tre lave skifter veksler med et højt kvaderskifte. Hjørnerne, der er sat af ret store kvadre, står glathugne som vinduesindfatningerne. Hvor oprindelig murbehandling endnu lader sig iagttage, ses, at den bredt udglattede fugemørtel er dækket af et ca. 1 cm tykt pudslag, der udvendig har *kvaderridsning*. På syddørens rundbuede stik spores en rille (jfr. Sigerslevvester p. 2218, fig. 3), som markerede et regelmæssigt ydre bueslag. Såvel udvendig som indvendig har mur-

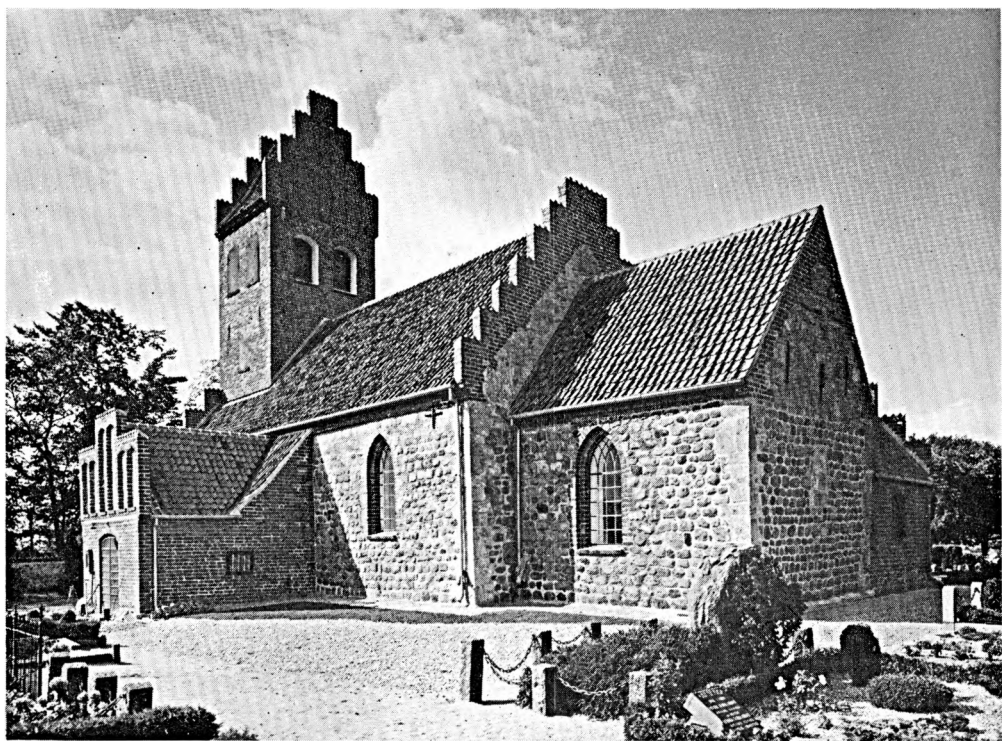

Fig. 3. Dråby. Ydre, set fra sydøst.

N. E. 1973

værket stået hvidtet. På korets nordmur ses endvidere et pudslag, som er ældre end reparationerne i forbindelse med hvælvslagningen. Den romanske murhøjde andrager ca. 4 og 4,6 m, målt over soklen ved henholdsvis korets og skibets sydøsthjørne.

Vinduer og døre. Korets vinduer i øst og nord samt skibets vestre sydvindue er delvis bevaret. De står alle som indvendige blændinger. Korets nordvindue er tillige synligt fra loftet over sakristiet, og her ses den indmurede *trækarm*, der i lysningen er noget fornavet og måler ca. 28 cm i bredden. Rammen er bladet og dy viet sammen af to lodrette og to vandrette brædder (underrammen er dog ikke synlig), og lysningens rundbue udskåret i det øverste brædt, hvori udstemning for en lodret, ca. tre cm bred sprosse, mens en vandret sprosse spores i den ene karmside. Blyindfattede vinduesglas har været sømmet fast på ydersiden, som savner glasfals. Lysningen sidder ca. 40 cm fra ydre murflugt, hvor bredden andrager 83 cm; de indre mål er 135x92 cm. I det indre (østvinduets ydre karmsider er omsat) har de øvrige romanske vinduer tilsvarende højdemål, mens bredden kun andrager 87 cm. Den bevarede træramme i sydvinduet måler 62x32 cm i lysningen. Norddørens lodrette karme er bevaret under et sekundært vindue og markerer sig i det indre som

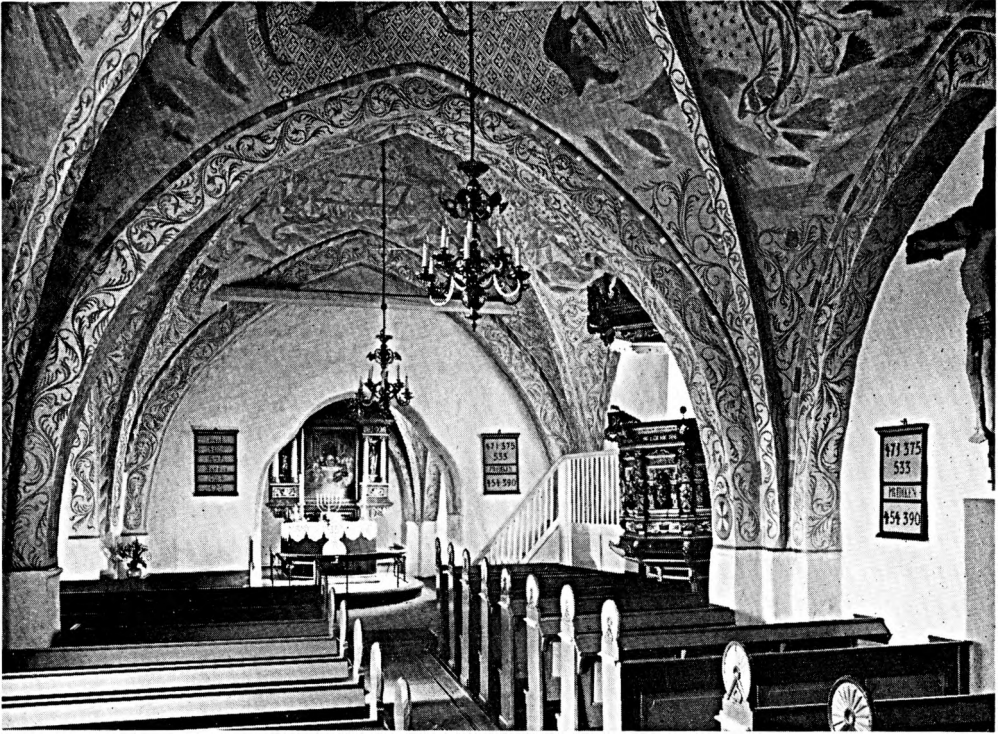

Fig. 4. Dråby. Indre, set mod øst.

M. L. J. 1962

en flacrundbuet blænding. Syddøren er udvidet i lysningen, men har bevaret sin indvendige overdækning med rundbue omkring tympanonfelt, hvilende på en vandret plankeafdækning. Over våbenhusloftet ses, at døren udvendig har haft en tilsvarende bue med pudset tympanonfelt (af frådsten?).

Indre. Kun toppen af *korbu*en er bevaret, idet den tilsyneladende usædvanlig smalle, oprindelige åbning er omdannet til en trekløverbue før 1400'ernes midte (jfr. kalkmalerier). †*Loftsbjælkerne* har hvilet på murkronen og var i koret ca. 15 cm høje (jfr. tagværker). Korets og skibets østre taggavle er bevaret.

Ændringer og tilføjelser. Kor og skib dækkes af tre fag *krydshvælv*, af hvilke skibets, antagelig fra 1300'erne, bl.a. skiller sig ud ved at være helsten tykke forneden, halvsten foroven. I begge afsnit hviler hvælvene på falsede vægpiller med helstens fremspring for de spidse skjold- og gjordbuer, i skibet tillige med halvstens fremspring for ribberne. Pillernes helstens fremspring har ensidige kragbånd, som i koret er skråkantede, i skibet smalle og hulede. Ribberne er halvstens og springer i koret frem i fuld bredde i højde med kragbåndenes underside. I skibet markeres kappernes fødselslinjer af en 5—6 cm bred rundstav. Adskillige kappesvikler har rektangulære *spygat*, og på oversiden står lommeudmuringerne med stærkt fald mod disse afløbshuller. I skibets

vestligste hvælvfag spores i vestkappens søndre svikkel en tilmuret *lem*, som har givet adgang til loftet. I forbindelse med hvælvslagningen forhøjedes murkronen med to skifter falsgesims, og ydermurens puds repareredes omhyggeligt op mod gesimsens underste led.

Ved *sakristiets* opførelse tilmuredes korets nordvindue i lysningen, og en kalkmalet dekoration på den lukkede lysnings inderside, som rimeligvis må henføres til Isefjordsværkstedets omfattende udmaling af kirkerummet i 1400'ernes anden halvdel, angiver da den indbyrdes tidsfølge mellem sakristi og kalkmaleriudsmykning. Tilbygningens materiale er munkesten i munkeskifte over en syld af store kampesten. Flankemurene har dobbelt falsgesims, og på taggavlen ses kamtakker, som modsvares af syv høj blændinger, de to yderste med spærstik, de øvrige vandret afdækket over tvillingfladbuer på hængestav med konsol. Midtblændingen skiller sig ud i kraft af en kronende cirkelblænding og mangler desuden fladbuerne. Døren og det ligeledes fladbuede østvindue er eftermiddelalderlige tilføjelser; sidstnævnte omtales tidligst 1862¹⁴. Et spidsbuet stik over døren er snarest levn af et spejl omkring et oprindeligt vindue. Rummet, der har adgang fra koret gennem en samtidig, fladbuet og ensidig falset dør, overdækkes af et jævngammelt krydshvælv med spids helstens skjoldbue mod koret og halvtstens ribber. Langs nordvæggen og en del af østvæggen en *muret bæk* med plankeafdækning. 1671—72¹⁵ ønskedes vingetegl på en mindre del af taget, som dog 1733¹⁶ endnu var blytækket; 1763¹⁷ bortsolgtes blyet.

Vestforlængelsen, der også er ældre end kalkmaleriudsmykningen, er opført af munkesten i munkeskifte over en syld af marksten og med bælder af genanvendte frådsten i nord. Hele syd- og vestsiden er skalmuret. Langmurenes oprindelige, spidsbuede vinduer er ændret, hvorved det søndre har mistet lysningsfalsen, mens alene yderfalsen er bevaret i det nordre, som tillige er udvidet nedadtil (jfr. fig. 7); vestvinduet er nyere. Krydshvælvet er antagelig samtidigt, omend de falsede vægpiller, hvis eksistens må skyldes hensynet til den rumlige kontinuitet, ikke er i forbandt med murene. De spidse helstens skjold- og gjordbuer samt halvtstens ribberne med diagonaltillet topkvadrat udgår fra pillerne uden markering af vederlagsniveau. I hvert hjørne et spygat af to sammenlagte hulsten.

Tårnet over forlængelsens vestre del har formentlig i 1600'ernes anden fjerdedel afløst det p. 2540 omtalte klokkehus, omend det ikke kan udelukkes, at de 1615—18 nævnte reparationsmaterialer refererer til en tagrytter af træ. Det nuværende tårn må i hovedtræk være identisk med det tårn, som 1671—72¹⁵ var dækket med munk- og nonnetag, men har i øvrigt undergået adskillige reparationer og fornyelser, hvorfor det er vanskeligt at afgøre, om en række enkeltheder alle stammer fra opførelsestiden. 1734¹⁶ reparerede murersvend

Fig. 5. Dråby. Ydre, set fra nordøst.

Hans Stiesdal 1957

Jørgen Larsen således syd- og vestsiden ved udskiftning af formuldede sten, 1762—63¹⁷ gennemførtes en bekostelig istandsættelse ved murermester E. F. Platz og tømrermester Fitzner, og 1768¹⁸ fornyede førstnævnte puds og hvidtning. Selve typen syntes repræsenteret i Frederik II.s $\dagger$ slotkirke på Frederiksborg (p. 1681 ff., fig. 5, 6) og kendes endvidere fra Bylderup-tårnet, rejst 1626 (DK. SJyll. p. 1609, fig. 1, 2) og Frøslev 1669 (DK. Præstø p. 449, fig.

1, 2). Materialet er store røde sten i krydsskifte, og tårnet hviler dels på vestgavlen, dels på to store affasede piller, der på en brutal måde skærer op gennem hvælvets kapper. Over hvælvet hviler mellem- og klokkestokværkets mure på rundbuede halvandenstens stik, spændt mellem pillerne indbyrdes og mellem disse og vestgavlen. Mellemstokværket har en fladrundbuet åbning mod syd og klokkestokværket to tilsvarende mod hvert verdenshjørne.

Adgangen til tårnet skete oprindeligt gennem et $\dagger$ tømret *trappeskur* på sydsiden. 1671—72¹⁵ opførtes her et nyt bræddeklædt og tegltækket skur; 1799¹⁹ omtales det som værende af bindingsværk og o. 1827²⁰ sløjfedes skuret, hvis opbygning synes at have svaret til Sigerslevvesters (p. 2220, fig. 4), hvorefter adgangen blev forlagt til våbenhuset. Herfra når man siden restaureringen 1970—72 mellemstokværket via en af de cementforstærkninger, hvormed vest-

forlængelsens hvælving er sikret; ved samme lejlighed fjernedes en gammel ramme af ankerbjælker, der sammenholdt tårnets buer, og i stedet stabiliseres murværket med en jernkonstruktion.

Den nordre *tilbygning* skal være rejst 1721¹⁷ på bekostning af Frederik IV.s broder, prins Carl (1680—1729), som i disse år byggede om på Jægerspris. Det er en stor »korsarm« af en type, som skulle blive model for en 1753 opført tilbygning til nabokirken Gerlev (p. 2520) og i øvrigt toges op i en række af rytterdistriktets kirker²¹, omend her på et betydeligt højere arkitektonisk niveau. Materialet er små røde sten i krydsskifte, og murene, hvis højde svarer til skibets, afsluttes med en spinkel gesims, bestående af to retkantede skifter, skilt af lille kvartrundt led. Fladrundbuet dør i nord og i hver flankemur et højt vindue, hvis rundbuede stik antagelig er oprindeligt, omend to vinduer 1744²² omtales som »brøstfældige«. Det indre, som nu har gipset loft åbner sig mod kirkerummet ved en spidsbuet arkade, der følger skibets skjoldbue. Det teglhængte, afvalmede tag har svag opskalkning. Det flikkede murværk udvendig i den østre flankemur ved skibets hjørne skyldes tilmuringen af en $\dagger$ dør til det o. 1869 nedtagne herskabspulpir.

Våbenhuset, der ikke er det første på stedet, opførtes 1778—79¹⁷ af murermand Mockelten. De spinkle mure er af munkesten i munkeskifte over en ved gavlen synlig kampestenssyld, og ifølge regnskaberne var det oprindelig strå-tækket med bræddegavl. 1821—27 opmuredes en ny taggavl²⁰, hvis form (tre brede, fladbuede tvillingblændinger over savskifte) skulle være en gentagelse af en sammenstyrtet gavlj; ved samme tid ændredes døren, der nu har fladbuet stik. Efter trappeskurets nedrivning o. 1827 forhøjedes flankemurene, og tagfladernes nordlige dele vendtes for at give plads til den nye tårnopgang. Et lille firkantet vindue i øst er antagelig oprindeligt. — $\dagger$ *Våbenhuse*. 1666¹⁵ repareredes et våbenhus, hvis tag 1671—72 blev omlagt med vingesten. I 1760-erne¹⁷ omtales våbenhuset derimod som værende af bindingsværk (murede vægtavler) og med stråtag.

Blandt de *eftermiddelalderlige* reparationsarbejder, som ikke er nævnt under de enkelte afsnit skal følgende fremhæves: 1671—72¹⁵ indlægges $\dagger$ ankerbjælker i koret; en ligeledes tværgående bjælke, som er bevaret østligst i skibet kan stamme fra samme tid. Nordsidens fladrundbuede vindue over døren af samme form er muligvis fra tiden omkring korsarmens opførelse. Bygningsarbejderne 1821—27²⁰ omfattede foruden våbenhuset opmuring af gesimser i forbindelse med nye tagværker samt reparation af ud- og indvendige mure, der hvidtedes og farvedes. 1869¹⁴ ønskedes kirkens ydermure afrenset og nyfuget, mens det 1848³ cementpudsede tårn tænktes skalmuret med nye munkesten i de »små stens« sted. Arbejderne udførtes kort efter²³, antagelig 1871¹³, da tårnet restaureredes og to store, spidsbuede vinduer med udvendigt falsede

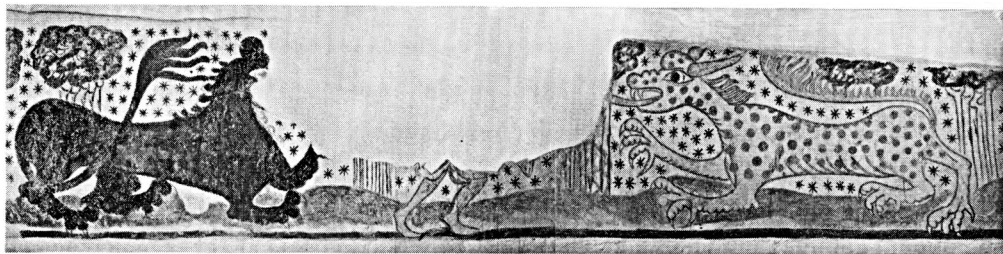
H. J. 1973

Fig. 6. Dråby. Korets østre taggavl med spor efter det romanske tagværks skråstivere (p. 2547).

karme af røde teglsten og sprosser af støbejern indsattes på sydsiden af kor og skib. Restaureringen synes tillige at have omfattet opførelsen af skibets og tårnets kamtaktede gavle.

Tagværker. Aftryk på de bevarede taggavle (fig. 6), som ifølge almindelig praksis er opmuret efter tagværkets rejsning, viser, at spærerne har haft en hældningsvinkel på 50° og i tredjedelspunkterne været forsynet med to skråstivere, hvilende på loftsbjælkerne; sekundære teglmurede striber i korgavlens yderside (jfr. fig. 5) godtgør endvidere, at gavlspæret har haft korte lodrette spærstivere og et hanebånd. Det er tænkeligt, at dette udvendige tømmer såvel som korets planketag, hvis aftryk ses dybt inde i triumfgavlen, har været blyklædt²⁴. — De nuværende fyrretræstagværker stammer antagelig i hovedsagen fra 1821—27, da det meget forfaldne tagværk fornyedes²⁰.

Kirken står nu i blank mur og med tage af vingetegl. Gulvene i sakristi, kor og stolestader er af brædder, mens der i midtgangen og korsarmen er røde firkantede fliser; i våbenhuset ottekantede gule og firkantede røde fliser. — 1889¹⁴ opsattes en kakkellovn i skibets nordøstre hjørne over for prædikestolen. 1924 afløstes denne af et lavtrykssdainpanlæg, der atter 1943 erstattedes af elektrisk varme.

H. J. 1976

Fig. 7. Dråby. Menneske mellem vilddyr. Isefjordsværkstedets kalkmaleri i vestligste hvælvfag, på nordvæggen. Fotomontage med udmaling af vinduet (p. 2556).

KALKMALERIER

1888 afdækkede Jacob Kornerup den del af en tilsyneladende fuldstændig, sengotisk kalkmaleridekoration, som omfattede det romanske skibs to hvælv, og i 1891, da Kornerup indberettede restaureringen, var udsmykningen af korhvælvet tillige fremdraget. På grund af tilsodning fra en kakkellovn blev der i 1926 (efter installation af nyt varmeanlæg) foretaget en genrestaurering af malerierne på skibets østligste hvælv, hvorunder Eigil Rothe og Egmont Lind rekonstruerede inskriptionen på det skriftbånd, som holdes af en figur i østkappens søndre svikkel. Endvidere afdækkedes figurer på korbuens underside. I forbindelse med kirkens sidste hovedrestaurering 1970—72 udførte konservator Olaf Hellvik en genrestaurering af korets malerier, som var stærkt medtagne på grund af revnedannelser i hvælvet, ligesom udmalingen af skibets to hvælvfag rensedes og opmalinger fra tidligere restaureringer søgtes mildnet. Endvidere gav stabiliseringsarbejder i vestforlængelsen mulighed for at afdække kalkmalerier i skibets sidste hvælv, hvorved hvælvenes udsmykning fuldstændiggjordes og ydermere suppleredes med et materiale, som forekommer betydelig mere autentisk end de øvrige malerier. Ved samme lejlighed fremdroges dele af væggenes udmaling i skibet. Disse fragmenter overhvidtedes dog atter, bortset fra enkelte mere velbevarede fremstillinger dels over syddøren, dels i vestforlængelsen, hvor allerede Kornerup havde fremdraget østre del af nordvæggenes malerifragment.

O. 1460—80 udførte Isefjordsværkstedet²⁵ en formentlig altomfattende udmaling af kirkens vægge og hvælv, af hvilken malerierne på korets og det forlængede skibs hvælv er så godt som fuldstændig fremdraget, hvorimod væggenes udsmykning kun repræsenteres af enkelte fragmenter. Billedernes begrænsede farveskala domineres af brunrødt; herudover anvendes okkergule, grå og grønne farver — sidstnævnte fortrinsvis til dragter. Karakteristiske detaljer er de fornemme dragters krydsskraverede mønstre med prikker i ru-

derne eller stoffer med forenklede rosetter. Samtlige figurscener kendetegnes endvidere af de trekantede penselstrøg, som er værkstedets faste signatur for jordsmon (undertiden med stive granlignende stængler) foruden af de obligatoriske stjernestrøede baggrunde. På buer, ribber og de dele af kapperne, som ikke udfyldes af figurscenerne, breder der sig en frodig vækst af rankeslyng. På vestforlængelsens hvælvkapper er malerierne gjort med skitsemæssig, djærvt forenklende penselføring, som tydeligt skiller dem ud fra de øvrige fags malerier, hvis manér er tør og pedantisk som resultat af restauratorenes opmalinger. Alligevel er det muligt at vise, hvorledes forskellige malere oprindelig har deltaget i udmalingen. Således er det elegante og i formatet mere monumentale englehoved på skibets vestvæg tydeligvis malet af en anden maler end den, som stod for udsmykningen af hvælvkapperne i samme fag. I øvrigt er repertoireet såvel stilistisk som ikonografisk antagelig afhængigt af bloktryksforlæg. En sammenligning med tilsvarende emner i andre af værkstedets udmalinger demonstrerer forlægsfællesskabet, men viser tillige, at man overalt tilpasser fremstillingen til den givne situations specielle krav²⁶.

I *korhvæluet* er fremstillinger af skabelseshistorien til og med brodermordet. Denne cyklus indledes i østkappen med et billede af den frontalt tronende Kristus med korsglorie, flankeret af to engle, der svinger røgelsekar. Kristus holder en åben bog, og to minuskelskriftbånd flankerer det korsglorierede hoved. Mod nord læses: »Alpha et O« (»alfa og omega«) og mod syd: »Ego su(m) qui su(m)« (»jeg er den, jeg er«). Det alterbordslignende tronsæde står på jorden, og i sviklerne herunder ses havets fisk (nord) og himlens fugle (syd). På den stjernestrøede himmelhvælvning over Kristi hoved ses solen (nord) og månen (syd). Den tronende Kristus er fremstillet som skaberens inkarnation, ligesom teksterne klart påpeger identiteten mellem fader og søn²⁷. Kristi tilstedeværelse i Gud begrunder således, at Gud i de efterfølgende billeder fra skabelsen også er fremstillet som en Kristustype med korsglorie og verdensglobus.

— I sydkappens østre svikkel ses Adams skabelse og i den tilsvarende vestre skaber Gud Eva af den sovende Adams ribben. Kappens hovedscene viser indførelsen i paradiset have, hvor Gud indstifter ægteskabet og formaner Adam og Eva, der står nøgne og holder hænderne i bedestilling. — I vestkappen følger syndefaldet. I søndre svikkel den meget sjældent forekommende scene, hvor Eva fristes af slangen (med kronet menneskehoved), og i den nordre svikkel ses Adam og Eva spisende af kundskabens træ, mens de skjuler deres skam med bladkviste; imellem dem snor slangen sig omkring træet, også den med forbuden frugt i munden. Kappens store centrale skikkelse er Gud, der vender sig forhørende mod synderne²⁸. — Nordkappens centrale billede viser uddrivelsen af paradiset. Englen holder et stort slagsværd, og Adam og Eva, der skjuler deres skam med bladduskene, ser sig tilbage. I vestre svik-

kel skildres jordelivet: Eva, klædt i kjortel og koneklæde, sidder spindende med stangrok og ten, mens den kofteklædte Adam bearbejder jorden med sin hakke. Østre svikels fremstilling af brodermordet er kun fragmentarisk bevaret, men endnu ses dyrekæben, som Kain svinger over hovedet, mens Abel ligger på jorden med afværgende oprakte hænder.

På undersiden af den udvidede *korbue* ses mod syd en glorieret helgeninde med håret dækket af kappen. I sin venstre hånd holder hun en bog, mens højre hånds attribut ikke med sikkerhed lader sig bestemme²⁹. Mod nord Paulus med sværd og en bog, der holdes med den af kappen tildækkede højre hånd.

Emnet for udsmykningen af *skibets østligste hvælvfag* er en række scener fra martyren Laurentius' legende, hvori er indflettet pave Sixtus II.s og præfekten Hippolyts passioner, som de berettes i Jacobus de Voragine's »Legenda Aurea«³⁰. Hvælvets legendecyklus indledes i sydkappen (fig. 11) og udvikles friseagtigt fra øst mod vest: De kristnes forfølger, usurpatoren kejser Decius forhører pave Sixtus II. for at tvinge ham til at aflevere den skat, den myrdede, kristne kejser Philippus har betroet kirkens overhoved. Kejseren er iført en kostbar jakke med lange, opslidsede ærmer og holder sværd og scepter, mens han forhører Sixtus, der føres frem af to knægte. Både kejserens og pavens kegleformede hovedbeklædning kranses af tre kroner, og afsluttes med en henholdsvis trepasformet og en korsprydet knop. Frisens centrale skikkelse er Sixtus' ærkedeg, Laurentius, der har glorie om det tonsurklippede hoved. I den ene hånd holder han en bog, i den anden et bånd med minuskelindskrift, som citerer de ord, han råber efter den torturerede pave, der føres bort af en køllesvingende bøddel: »Qvo p(ro)grederis p(ate)r sine filio aut qvo sacerdos s(an)c(t)e sine ministro properans« (»fader, hvor går du hen uden din søn? Hellige præst, hvor iler du hen uden din hjælper?«). Herefter følger halsbyggelsen af Sixtus, der ikke har villet adlyde kejseren og dyrke afguderne. Sydligst i vestkappen (jfr. fig. 8) afbildes kejseren med sværd og hånden løftet til befaling om henrettelse af præfekten Hippolyt. Den af Laurentius kristnede fangevogter er klædt i fornem dragt og slæbes siddende med hænderne løftet i bedestilling efter en hest, som berides af piskesvingende bøddel. Over martyrens glorie ses skriftbånd: »Sanct(us) yppolit(us)« (»den hellige Hippolyt«). I kappens nordre del ses Laurentius, der uddeler den ham af Sixtus betroede kirkeskat som almisse til de fattige. Laurentius holder skatten i en pose og uddeler en mønt til en laset, halvnøgen mand, der i lighed med flertallet i gruppen af mænd og kvinder har krykke og tiggerpose. I baggrunden en kirkebygning på klippetop. — Scenen, der er mindre dominerende end Hippolyts martyrium, skal ses i sammenhæng med nordkappens første billede. Dette viser Laurentius, der fører de samme fattige og syge frem for kejseren og præsenterer dem som værende den efterlyste kirkeskat. Kejseren, der står med

Fig. 8. Dråby. Indre, set mod vest.

N. E. 1973

sværd og scepter, svarer med at lade Laurentius torturere, og i kappens østre del ses martyren afklædt og bundet til en søjle, mens to bødler pisker hans blodplettede krop med svøber. — Østkappens hovedscene er Laurentius' mar-

tyrium. Nordligst står kejseren, der har befalet, at Laurentius som straf for sin vægring ved at ofre til guderne skal steges på en jernrist. Her ligger martyren afklædt, mens to af bødlerne holder ham fast med lange jernforke og to andre i forgrunden puster til flammerne med henholdsvis blæsebælg og vifte. I kappens top, lige over Laurentius på risten, ses den afdøde helgens sjæl med foldede hænder, siddende i et klæde, som føres til himmels af en engel. Mellem disse to billeder bugter sig et skriftbånd med citat fra Kristi ord på korset (Luk. 23,46): »In man(us) tuas d(omi)ne (com)mendo sp(iritu)m meu(m)« (»Herre, i dine hænder betror jeg min ånd«)³¹. I østkappens svikler ses to fornemt klædte, gammeltestamentlige profetskikkelser, der begge holder skriftbånd foran sig³². Kun søndre svikkels mandsperson, der har kronet hovedbeklædning, har indskriften i behold: »Diliges deu(m) tuu(m) et proximum« (»du skal elske din Gud og næsten«)³³.

På skibets *midterste hvælv* er Jesu barndomshistorie udmalet. Søndre kappe: bebudelsen. Ærkeenglen Gabriel træder frem for jomfru Maria, der har langt udslagent hår og holder hænderne i bedestilling. Ved hendes side ligger to bøger, den ene opslået, og mellem englen og jomfruen står vasen med liljer

— symbolet på den ubesmittede undfangelse. Gabriel holder et skriftbånd med indgangshilsnens ord (Luk. 1,28): »Ave gracia plena dominus tecum benedicta tu« (»vær hilset, du benådede, Herren er med dig«). På et tilsvarende skriftbånd bag Maria læses hendes svar (Luk. 1,38): »Ecce ancilla domini fiat michi s(e)c(un)d(u)m v(erbu)m tuu(m)« (»se, jeg er Herrens tjenerinde, mig ske efter dit ord«). Bag Maria ses et hus, som er signatur for det interiør scenen udspilles i. — Vestkappens hovedscene er Jesu fødsel. På et fornemt mønstret tæppe knæler Maria, hvis lange udslagne hår nu delvis dækkes af hovedlin. Hun tilbyder Jesusbarnet, der med hånden løftet til velsignelse ligger indesluttet i en stråleglans og bærer rigt smykket korsglorie — ifølge en ikonografi, der er påvirket af den hellige Birgittas vision³⁴. Tilskueren i billedets venstre side er Josef, der har overtaget fødselshjælperens rolle og vises ifærd med at tørre svøbelsestøjet ved et bål. Lokaliteten angives i baggrunden af Bethlehems huse og stalden, hvor oksen og æslet ses ædende af krybben. Herefter følger i kappens nordre del scenen med hyrderne på marken: En hyrde spiller på sækkepibe³⁵, og hans kone sidder spindende med stangrok og ten, mens to modstillede bukke leger på græsset bag dem. Oven over dem svæver en engel med skriftbånd (Luk. 2,14): »Gloria in excelsis deo« (»ære være Gud i det højeste«).

— Nordkappen viser de hellige tre konger på rejsen til Bethlehem. De har glorier om de kronede hoveder og rider alle iført lange kjortler af fornemt, pelsbræmmet klæde. Hver holder en gave i den frie hånd og over dem lyser Bethlehemsstjernen. — I østkappen følger de hellige tre kongers tilbedelse. Kongerne nærmer sig fra billedets venstre side og betræder det rudemønstrede

tæppe. Forrest knæler den ældste af gruppen, Balthazar, med blottet hoved foran Jesusbarnet, der sidder kjortelklædt på sin kronede moders skød og med den ene hånd rækker ud efter skrinet med guldmønter, mens den anden er løftet i velsignende gestus. Den mellemste konge, Caspar, holder et stort horn med myrra og peger med den anden hånd mod stjernen over Bethlehem by i baggrunden. Han vender sig mod den yngste af kongerne, Melchior, der kommer gående med sit røgelsekar. I billedets højre hjørne en usædvanlig fremstilling³⁶ af Josef, der kryber sammen over et rejseskrin, som skal tjene til opbevaring for de rige gaver.

Et fragment af vægudsmykningen i mellemste fag er bevaret ovenover indgangsdøren i søndre skjoldbuefelt. Her ses over rankeslyng en lykkehjulsfremstilling³⁷: En konge holder sig fast til venstre side af det store hjul og på et skriftbånd over hans hoved læses: »Regnabo« (»jeg vil regere«). En anden konge står på selve hjulets nav og holder sværd og scepter. På skriftbåndet ud for denne konges hovede læses: »Regno« (»jeg regerer«). Kun benene af den tredje konge, som styrter ned langs hjulets højre side, samt fødderne af den sidste konge, som ligger på jorden under det, er bevaret.

På *vestforlængelsens hvælvkapper* illustreres Jesu lidelseshistorie og dommedag. Rækken af billeder indledes på nordkappen, hvis første scener (delvis dækket af tårnpillen) er bønnen i Gethsemane have og tilfangetagelsen. Vest for pillen ses Jesus knælende foran en stor kalk, som står på klippefremspring; bag Jesus en af de sovende apostle. På et skriftbånd, som nu delvis skjules af pillen, læses: »P(ate)r si possibile est ...« (»fader, er det muligt .. .«)³⁸. I en stråleglans på himlen kommer Gud fader til syne, gengivet som en gammel, langskægget mand, der løfter hånden velsignende. Den bevarede del af tilfangetagelsen øst for pillen viser Jesus omgivet af hjælmlklædte krigsknægte med hellebarder og køller, mens han omfavnes og kyskes af Judas. Foran Jesus synker ypperstepræstens tjener, Malchus, sammen med en lygte i hånden, mens Jesus heler hans øre ved håndspålæggelse. Bag frelseren er bevaret nedre del af den apostel, Peter, som netop har afhugget Malchus' øre. I baggrunden Jerusalem. Efter disse scener følger i vestre svikkel Kristus for Pilatus og i den østre hudflettelsen. I forhørsscenen sidder Pilatus på en tronstol, iført fornem dragt og en fjerprydet hovedbeklædning. Han er ifærd med at vaske sine hænder i et fad på skødet — en detalje, som imidlertid kun er dårligt bevaret. Foran står Jesus med sammenbundne, korslagte hænder. Soldaterne bag Jesus, af hvilke den ene holder den anklagede fast om skuldrene, er nu kun fragmentarisk bevaret, hvilket tillige gælder indskriften på det bånd, som udgår fra Pilatus³⁹. Hudflettelsen viser Jesus nøgen og bundet til martersøjlen, mens to bødler pisker hans blodplettede legeme med henholdsvis ris og svøber. — I østkappen følger tornekrøningen og korsegangen i henholdsvis nordre og

N. E. 1973

Fig. 9. Dråby. Korsbæringen. Isefjordsværkstedets kalkmaleri i vestligste hvælvfag, østkappens søndre svikkel (p. 2554).

søndre svikkel, mens selve hovedscenen er korsfæstelsen. I tornekroningen er Jesus fremstillet frontalt siddende på tronstolslignende bæk, mens to bødler presser kronen fast med lange stænger. Ansigt, hænder og fødder, som ikke dækkes af den lange kappe, er oversået med blodige sår. — Korsegangen (fig. 9) viser den samme blodbestænkede Jesus, trukket frem af en pansret bødde, mens den kutteklædte Simon af Kyrene hjælper med til at bære T-korset. — I korsfæstelsen hænger Jesus naglet til et kors, hvis skriftbånd nu blot anes. Blodet strømmer ud fra naglehuller og sidevunde, armene hænger slapt ned og hovedet er faldet ned mod højre skulder. Ved Kristi højre side er Maria med foldede hænder, iklædt lang kappe over den mønstrede kjortel. På den anden side af korset, står evangelisten Johannes, klædt i tilsvarende fornem dragt. Han holder en bog i sin venstre hånd og fører den højre til kinden, tegnet på sorg. Kristi kors flankeres af mindre T-kors, hvorpå de to røvere er ophængt med blodet strømmende fra skuldre og knæ. — Sydkappens hovedfremstilling er gravlæggelsen (delvis dækket af tårnpillen), mens sviklerne har

N. E. 1973

Fig. 10. Dråby. Opstandelsen. Isefjordsværkstedets kalkmaleri i vestligste hvælvfag, sydkappens østre svikkel (p. 2555).

gengivelser af opstandelsen (øst) og nedfarten i dødsriget (vest). De synlige partier af gravlæggelsen viser sarkofagen, hvorover Kristi hoved og en del af den nøgne overkrop. For enderne af sarkofagen to fornemt klædte mandspersoner, som holder det afsjælede legeme. Af disse er kun manden til venstre (ved Kristi hoved), med tveskæg og spids hue, muligvis Josef af Arimatæa, helt bevaret. I baggrunden Golgatha med Kristi tomme kors samt to flankerende kors, hvorpå de skæggede røvere endnu hænger, bundet til korsstammen med reb om fødderne. I opstandelsen (fig. 10) træder Jesus op fra den lukkede sarkofag med sejrspanen i sin venstre hånd og den højre løftet til velsignelse. I nedfarten i dødsriget står den opstandne Kristus, kappeklædt og med sejrspanen i sin venstre hånd, foran helvedesgabets, hvis port⁴⁰ er faldet af hængslerne og trædes under føde. Frelseren trækker med højre hånd en nøgen, skægget Adam ud fra det ildsprudlende gab. — Vestkappen udfyldes af een stor dommedagsfremstilling. I billedets midte troner Guds søn, verdensdommeren, siddende på regnbuen og med fødderne hvilende på jordkuglen.

Han er ikklædt en kappe og løfter som dømmende gestus begge hænder, hvorved sidevunde (nu udvisket) og naglegab kommer til syne. Fra hovedet udgår nådens lilje (mod syd, nu udvisket) og straffens sværd (mod nord) ledsaget af skriftbånd med de respektive formler (Matt. 25, 34 og 41): »Venite bene[dicti patris mei]» (»kom hid, min faders velsignede«) og »[Ite] maledicti in igne(m) et(er)nu(m)« (»gå bort fra mig I forbandede til den evige ild«). Ved Kristi trone knæler menneskehedens forbedere: Mod syd, Maria, den kronede himmeldronning, som med sin højre hånd fremviser det bryst sønnen har diet; mod nord, Johannes døberen, skægget og i kamelhårsdragt. I sviklerne og kappens top svæver fire basunblæsende engle, som opvækker og sammenkalder menneskene fra alle fire verdenshjørner i overensstemmelse med basunernes skriftbånd: »Surgite mortui venite ad iudiciu(m) dei« (»stå op I døde, kom til Guds dom«)⁴¹. De nøgne genopvækkede døde, som rejser sig og kravler op af deres grave er som en genspejling af samfundet: en skægløs yngling og en jomfru, en skægget mand og en kvinde med koneklæde samt en biskop og en konge. Over gruppen af opstandne ses de frelst ved Kristi højre side foran det himmelske Jerusalem. Her modtages de af S. Peter, der står med himmerigets nøgler ved siden af den stige, som leder op til porten. Gruppen af fem påklædte, glorificerede personer omfatter bl.a. en konge, en degn (Laurentius?) og en jomfru. Mod nord, på den anden side af Kristus, ses de fortabte. En frygtindgydende djævel transporterer på trillebør en nøgen kvinde mod det ildsprudende helvedesgab, der er fyldt med fordømte sjæle, heriblandt en konge.

Følgende fragmenter af vestforlængelsens vægudsmykning er bevaret: På vestvæggens nordre del er fremdraget hovedet af en engel med ornamenteret glorie og på nordvæggen er bevaret dele af en fremstilling (fig. 7), som viser et træbevokset landskab, hvor en løve (til venstre) og en leopard? (til højre) fra hver sin side går til angreb på en løbende mandsperson i knælang kofte. Den præcise tolkning af denne i værkstedet ellers ukendte scene⁴² vanskeliggøres af dens fragmentariske tilstand.

Foruden figurscener og ornamentik rummer udsmykningen en række forskellige symboler: Et firefliget, svastikalignende kors (»crux gammata«)⁴³ på den tilmurede lysning i korets nordvindue, korsmærker på ribbernes topkryds i kor og vestforlængelse og tre indvielseskors på skibets to vestligste jordbuer umiddelbart over kragbåndene samt et fjerde (jfr. fig. 7) halvt udvisket på vestforlængelsens nordvæg. — Et kors, hvis form adskiller sig fra de øvriges, og et bomærke — begge på korbuens søndre vange under helgenindfremstillingens nedre afstribning — behøver derimod ikke være samtidige med Isefjordsværkstedets udmaling.

Man kan beklage, at væggenes udsmykning er så fragmentarisk bevaret, men til gengæld giver hvælvenes malerier særdeles gode muligheder for at be-

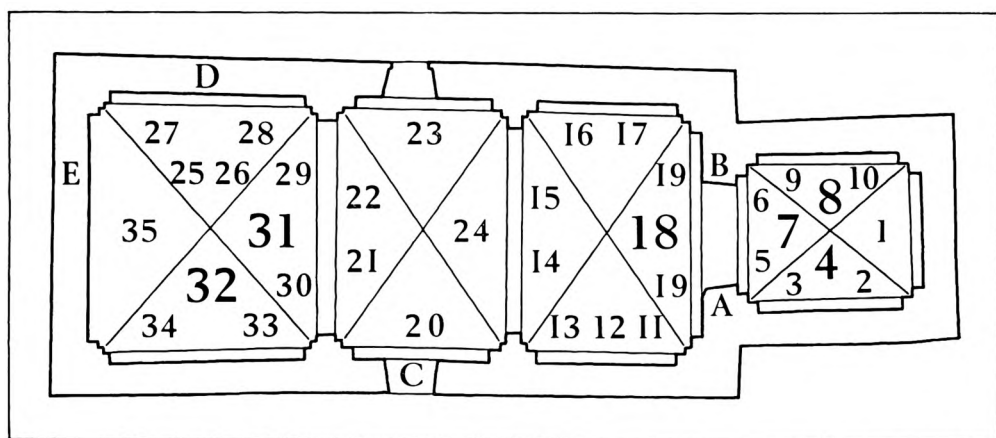

Fig. 11. Dråby. Skematisk plan over bevarede figurfremstillinger i Isefjordsværkstedets kalkmaleri-udsmykning (p. 2549 ff.). Hvælvkappernes scener er opregnet med tal fra øst mod vest, dog således, at rækkefølgen respekterer den enkelte cyklus' historiske forløb. Endvidere er hovedscener angivet med større typer. De få fragmenter af væggenes figurudsmykning er markeret med versaler. — 1. Skabelsen. 2. Adams skabelse. 3. Evas skabelse. 4. Ægteskabets indstiftelse. 5. Evas fristelse. 6. Syndefaldet. 7. Gud forhører synderne. 8. Uddrivelsen af paradiset. 9. Adam og Eva arbejder. 10. Brodermordet. 11. Pave Sixtus forhøres af kejseren. 12. Laurentius og paven, der fores til henrettelse. 13. Sixtus halshugges. 14. Hippolyts martyrium. 15. Laurentius uddeler almisser. 16. Laurentius forer de fattige (»kirkens skat«) frem for kejseren. 17. Laurentius piskes. 18. Laurentius' martyrium og død. 19. Gammentestamentlig profetskikkelse. 20. Bebudelsen. 21. Jesu fødsel. 22. Hyrderne på marken. 23. De hellige tre kongers rejse til Bethlehem. 24. De hellige tre kongers tilbedelse. 25. Bonnen i Gethsemane. 26. Tilfangetagelsen. 27. Kristus for Pilatus. 28. Hudfletteisen. 29. Tornekroningen. 30. Korsegangen. 31. Korsfæstelsen. 32. Gravlæggelsen. 33. Opstandelsen. 34. Nedfarten i dødsriget. 35. Dommedag. — A. Helgeninde. B. Paulus. C. Lykkehjul. D. Menneske mellem vild-
dyr. E. Englehoved.

dømme og forstå værkstedets praksis og intentioner, når det gælder opbygningen af et billedprogram (jfr. fig. 11). Hvad angår emnerne — skabelses-, frelses- eller helgenhistorie — er hvert af de fire hvælvfag helliget en sammenhængende cyklus af billeder, hvis rækkefølge i de fleste tilfælde svarer til solens gang, og hvis udgangspunkt i de to midterste fag er sydkappen. Dette sidstnævnte princip fraviges imidlertid både i koret, hvis cyklus indledes i østkappen, og i vestforlængelsen, hvor serien af billeder afsluttes i vestkappen. Herved fremhæves udsmykningens to hovedpoler: verdens skabelse i øst og verdens endelige dom i vest, og denne grundlæggende disposition har utvivlsomt øvet indflydelse på visse sceners placering inden for den enkelte cyklus. Det er således karakteristisk, at værkstedet undlader at benytte de forskellige rammesystemer, som ellers i andre udmalinger ofte strukturerer kappernes opbygning og tjener til at understrege skellet mellem hoved- og biseener. Her er grænserne tværtimod flydende (jfr. fig. 8, 9 og 10), og den enkelte scenes betydning kommer i stedet til udtryk gennem størrelse og placering, hvorved den traditionelle kronologiske rækkefølge undertiden bevidst brydes. Et eksempel herpå finder man i koret, hvor forhørsscenen i vestkappen flankeres af

syd- og nordkappens klart modstillede hovedscener: indførelsen og uddrivelsen af paradiset. Herved tydeliggøres allerede i episoderne fra menneskets ældste historie modsætningen mellem godt og ondt i et mønster, der samtidig varslers vesthælvets dommedag, hvor de frelste ved Kristi højre side, dvs. mod syd, indføres i det himmelske paradis, mens de fordømte mod nord styrtes i helvedesgabets evige flammer⁴⁴. Som et andet eksempel på værkstedets bevidste og raffinerede opbygning af billedprogrammet kan nævnes placeringen af Laurentius' martyrium i skibets østligste hvælvkappe, hvorved der tydeligvis er tilstræbt et samspil med lægmandsaltrets korsfæstede Kristus (p. 2562), hvis sidste ord martyren på risten netop har gjort til sine egne.

Kirkerummets udmaling må forstås som en billedprædiken om menneskets situation. I de få bevarede fragmenter af skibets vægudsmykning illustreres den jordiske storheds ubestandighed (lykkehjulet) og de evindelige farer, der truer det syndige menneske som vilde, blodtørstige dyr (fig. 7). Retter man blikket opad møder det på hvælvkappernes himmelhvælv billeder, der er som et spejl af den guddommelige plan for menneskets frelse — en jordelivets verdenshistorie, hvis grundbetingelser synes forudbestemt allerede i skabelsen, hvor skaberen er den samme Gud som dommedagens Kristus. Billedernes klare belærende modstilling af godt og ondt — f.eks. Laurentius' gudfrygtighed og næstekærlighed over for kejserens hovmod og begærlighed — skal inspirere menigheden til gode gerninger, som er vejen til sjælens frelse — og had til synden.

INVENTAR

Oversigt. Det eneste forreformatoriske stykke inventar, kirken ejer, er et korbuekrucifiks fra 1400'rne på korstræ fra 1250—1300. I øvrigt præges den af annekshforholdet til Gerlev. Begge kirker forsynedes således o. 1630 med altertavle fra slotssnedker Hans Barchmanns værksted, hvorfra Dråby antagelig også fik sin prædikestol. Opførelsen 1721 af den af prins Carl bekostede tilbygning synes ikke umiddelbart at have givet anledning til nyanskaffelser, hvorimod ejere og bestyrere af Jægerspris slot, som ligger i sognet, i løbet af 1700-tallet har begavet kirkerne med tekstiler og sølvtøj. Stolestader, en forsvunden alterskranke af træ og et fontelæg af metal, alt identisk i begge sogne, hidrører fra samme århundrede. O. 1830 fornyedes alterkalk, døbefont, dåbsfad og -kande i Dråby. 1869 fik kirkerne deres nuværende alterskranke. Ved hovedrestaurationen 1973 f. renoveredes kirkens indre, og prædikestolshimlen blev taget ned og midlertidigt henlagt.

Alterbord, fra 1776, da alterfoden blev brækket ned og påny opmuret, hvorefter snedker Christian Qvist leverede brystværket, som maler Flodin malede¹⁷. Bordet er på de tre sider dækket af panel (nu skjult af fastsømmet alterklæde) bestående af vandrette brædder, og på østsiden pudset og hvidtet. Her findes et skab, som kan være samtidigt med bordet, hvis højde er 113 cm, bredden 156 og dybden 80 cm; det står 76 cm fra korets østvæg. Et syn 1694 oplyser, at alterfoden da var beklædt med smukt, grønt træpanelværk⁵.

Alterklæde, nyt, af blå fløj. †*Alterklæder*. Inventariet 1740 opfører et af rødt fløj hvorpå prins Carls navn med krone af guldgalon⁴⁵; 1770 nævnes det igen sammen med et af violet silke med indvævede sølvblomster forpå og dronning Louises navn samt krone af guld, skænket 1751⁴⁶. Sidstnævnte afleveredes 1863 til Museet for nordiske Oldsager sammen med en messehagel (jfr. Gerlev p. 2528)⁴⁷. Et rødt klæde skænket af arveprins Frederik 1744 nævnes ikke i inventarierne⁴⁸.

Altartavlen, fra o. 1630, svarer i opbygning til Gerlevs (p. 2525) og må som denne være leveret af Hans Barchmanns værksted. På grund af ringere pladsforhold i Dråby er vinger og trekantgavlene over sidepartiernes fremspring udeladt; ligeledes er topstykket blevet trykket og har en i bruskornamentikken inkorporeret liggende oval, hvorover Christian IV.s kronede monogram. En tilsvarende ordning findes på tavlen i Lynge, der af stilistiske grunde tilskrives samme værksted (p. 1990). Over sidefelternes dobbeltsøjler findes skårne våben tilhørende Frederik Urne, lensmand på Kronborg 1627—41, og hustruen, Karen Arenfeld. Storfeltets sekundære maleri er antagelig fra 1700'rne.

Tavlens nuværende staffing fra slutningen af 1800'rne har rødbrun marmorering på rammeværket og dele af profillisterne, mens de hvide søjler viser en svag rødtonet marmorering. Til skulpturer og englehoveder er brugt karnationsfarver, og på profilled og ornamentdetaljer cinnoberrødt, blegrodt og hvidt. Nogle steder er anvendt ultramarin; i øvrigt er der gjort rig brug af slagmetalforgyldning. I postamentfeltet er med gyldne versaler på sort bund malet citat fra Luk. 22,19. Herunder er der fundet rester af ældre indskrifter, hvortil har været benyttet både versaler og frakturer, tilsyneladende forsolvet på brun bund og vistnok på latin. På postamentfremspringet i nord læstes »Jacob«⁴⁹ og i syd »cons« og »tor«. Mellem tavlens ældste staffing, der er udført på kridtgrund, og den nuværende ligger et lag, som nærmest har karakter af en vidtgående reparation.

Storstykkets *maleri*, 126x96 cm, er malet med olie på lærred og forestiller nadveren⁵⁰. Rummet, hvortil scenen er henlagt, får dybde ved tre fritstående piller i den ene side; som modvægt er der i den anden side ophængt et draperi. Ved et firkantet bord i billedets midte sidder Kristus med højre hånd løftet velsignende; på den side, som vender mod beskueren sidder kun tre apostle med siden til. I forgrunden står en vinkøler.

En **vinge* (fig. 15) fra o. 1600, kan stamme fra en †*alterlavle* eller en †*prædikestols* rygskjold. Nuværende højde i den side, hvor vingen har været fastgjort, er 79 cm. Den smykkes af kartouche, i hvis kronede ovalfelt findes en fremstilling af den norske løve. Under kartouchen et lille frugtbundt, over den tre rovfuglehoveder. En havfrueherme danner den ydre afslutning⁵¹. Nu rensat for farver. 1897 erhvervet til Nationalmuseet (inv. nr. D 3571).

Alterkalk (fig. 12), 1831, 23,5 cm høj, svarende til Snostrups (p. 2316) af samme mester, og Oppe Sundbys af Peder Jacob Malmberg (p. 2296). Kalken har cirkulær fod med akantusbladbort over den glatte standkant, cylinderformet skaft og rillet knop med slyngbånd på midten; bægerets nedre del smykkes af ciselerede akantusblade. På standkanten graveret skriveskrift: »Draa-bye Kirke 1830«. Under bunden fire stempler: mestermærke PRE i rektangel for Poul Resen Eggersen (Bøje 858), Københavnsmærke (18)31, guardeinmærke for Christian Olsen Møller og månedsmærke vægten. Samtidig *disk*, 15,5 cm i tv., glat, med de samme stempler som kalken.

Oblatæske, 1762, svarende til Gerlevs (p. 2527). På låget graveret skriveskrift: »bekostet til Draaby Kirke 1762«. Under bunden fire stempler: mestermærke BIS over 1761 i uregelmæssigt skjold for Brandt Jonsen (Bøje 539), Københavnsmærke 176?, guardeinmærke for Christopher Fabricius⁵² og månedsmærke løven; desuden indprikket: »v 16 1 3 q«.

†*Alterkalk* med påskriften: »Overjægermester Vincentz Hahn og fru Ide Hedevig Rumohr til Abrahamstrup 1675« og begges våben. 1784¹⁷ blev den stjålet og genfundet sammen med dåbsfadet (jfr. †kiste) og 1831¹⁴ omgjort til den nuværende. En †*porcelænsvinkande* er nævnt 1862¹⁴.

Alterstager, o. 1650, 35 cm høje. Over en stor vulst smalner foden ind før skiveled, som danner overgang til det blødt profilerede skaft, der på midten har mindre skive. Flad, enkelt profileret lydeskål med slank lysepig af jern. 1770 var den ene stage noget beskadiget¹⁷. Syvarmet stage skænket o. 1913.

†*Røgelsekar*, nævnt i inventariet 1620¹¹.

†*Messehagler*. 1620 nævnes to, den ene af silke, den anden af gyldenstykke¹¹. 1740 fandtes en af rødt fløjel med kors bagpå af brede guldgalonier og tilsvarende langs kanten⁴⁵. Den omtales igen 1770 sammen med en af violet silke med indvævede sølvblomster, skænket 1751 af dronning Louise¹⁷ og 1863 afleveret til Oldsagsmuseet, jfr. †alterklæde. 1857 anskaffedes en ny⁴⁷.

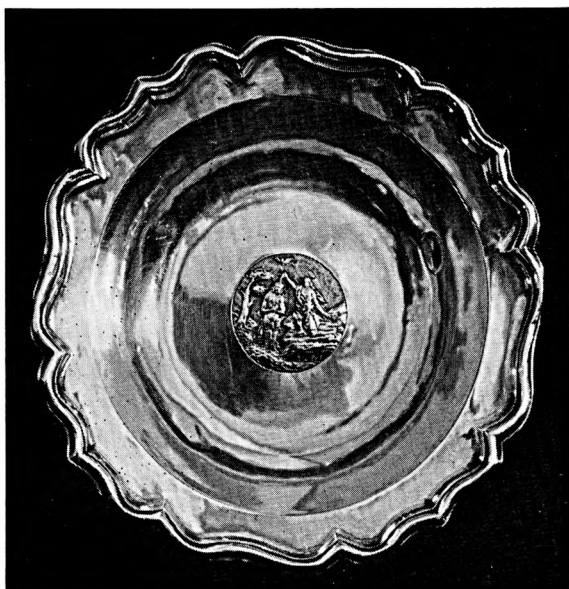
†*Messeklokke*. Inventariet 1620¹¹ omtaler foruden de to klokker i tårnet, en i kirken, formentlig en messeklokke.

Alterskranke, 1869⁵³, af støbejern, med syv standere, som under håndlisten er forsynet med dobbelte volutter, svarende til Gerlevs (p. 2528). Den afløste en †*skranke* af træ, omtalt 1862¹⁴. 1777 fik smeden Jens Hansen, Jægerspris, betaling for arbejde ved den nye alterfod, hvis rækværk Flodin malede¹⁷.

Døbefont, 1831, af lysgrå sandsten, udført af billedhugger (Peter) Jochumsen⁵⁴, svarende til Ramløse (p. 1352 med fig. 14) og Skuldelev (p. 2585). Efter 1943 rensat for en marmorering, som efterlignede norsk marmor. I skibets nordøsthjørne; da kakkellovnen stod der, var fonten placeret i korbuen. †*Font* »af kalk og sten« blev 1776⁵⁵ brækket ned og igen opmuret, hvorefter maler Flodin malede den¹⁷.

M. L. J. 1962

E. M. 1962

Fig. 12—13. Dråby. 12. Alterkalk udført 1831 af Poul Resen Eggensen (p. 2560). 13. Dåbsfad leveret 1747 af Detleff Pape (p. 2561).

Dåbsfade. 1) 1747 (fig. 13), skænket 1759⁵⁶, af sølv, 26 cm i tvm. og 5 cm dybt, med drevet fremstilling af Jesu dåb i bunden. Fadets svejfede kant er riflet med profileret fortykkelse. Under bunden fire stempler: mestermærke med sammenskrevet DP flankeret af 1747 for Detleff Pape (Bøje 443), Københavnsmærke 175?, guardeinmærke for Christopher Fabricius⁵² og månedsmærke fisken. Omtalt første gang 1770 i inventariet, som oplyser, at det er skænket af en ubenævnt giver. Stjålet og genfundet 1784, jfr. †alterkalk¹⁷.

2) 1831, af tin, 53 cm i tvm., svarende til Tibirke (p. 1329, fig. 16). Det enkle fad har riflet kant og på randen ialt tre stempler, som viser, at det er engelsk tin udført af A. C. Dahlgreen, København⁵⁴. I bunden Frederik VI.s kronede monogram.

Dåbskander. 1) 1828, af tin, af den i amtet almindelig forekommende slangehanktype (jfr. Tibirke p. 1329, fig. 15). På korpus graveret Frederik VI.s kronede monogram, årstallet og »Draaby Kirke«⁵⁷.

2) O. 1880, af tin, svarende til Hellebæk (p. 753) og Selsø, med lav, cirkulær fod, dobbeltkonisk korpus med låg og lodret hank. På korpus graveret »Draaby Kirke 1942« og stempel for Arendahl Kandestøber over og under sammenskrevet AH (Arendahl Høy) mellem bølgelinier. 1898 fandtes en firkantet †tinflaske med skruelåg i et stort messingkar.

†Fontelåg af metal, nævnt fra 1741¹⁶ til 1770¹⁷ tillige med et †messingfad dertil (sml. †tinflaske).

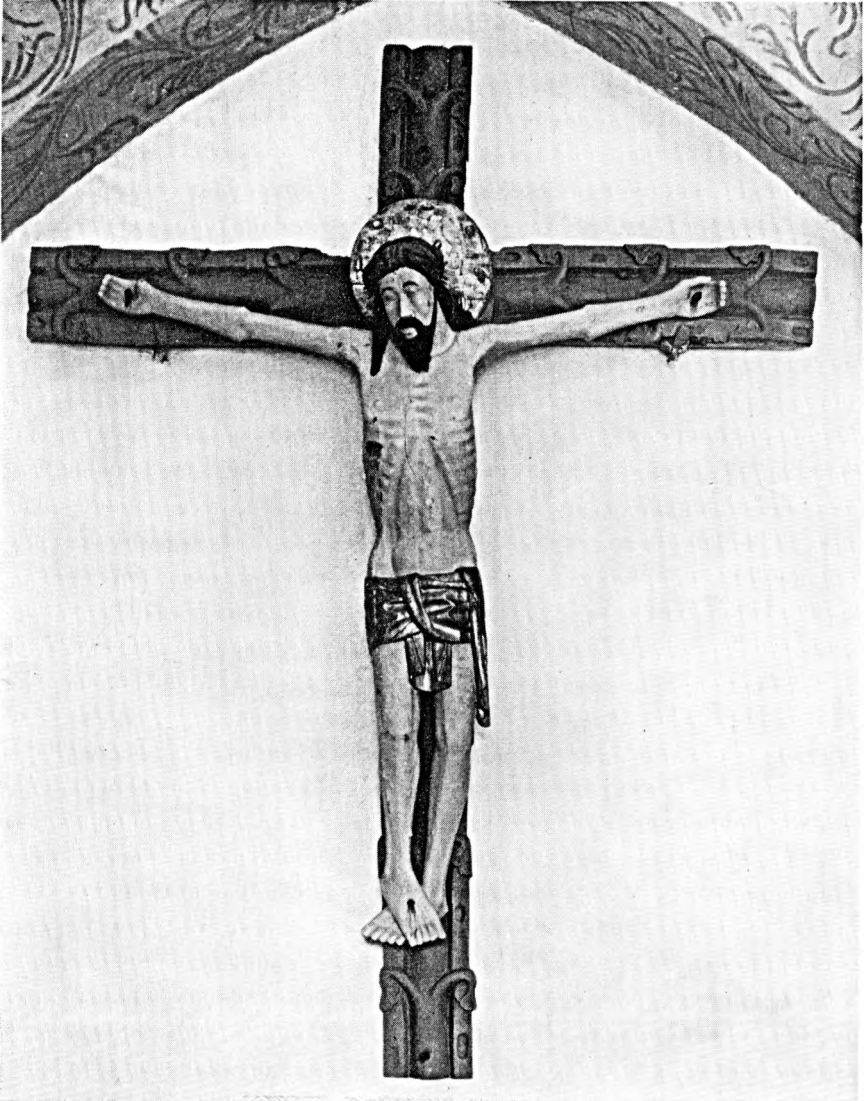

Fig. 14. Dråby. Korbuekrucifiks"(p. 2562).

M. L. J. 1962

Korbuekrucifiks (fig. 14), figur fra 1400'nes anden halvdel på korstræ fra o. 1250—1300. Den ca. 145 cm høje Kristusfigur hænger i næsten vandrette arme, og hovedet holdes omtrent lige over kroppen. Øjnene er halvåbne, munden lukket; hageskæggets spids flankeres af det lange overskæg. Snoet tornekrone med torne af træ. En hårlok falder ned på højre skulder, en anden bag den venstre. Armene er tappet ind i skulderen; albueleddenes specielle udformning genfindes i Vejby og Slangerup (p. 1302, 2062). Kroppen har markerede ribben og brystvunde. Det smalle lændeklædes folder er vandrette med en længere snip ved Kristi venstre side og en kortere fortil mellem benene. Fødderne er

L. L. 1976

Fig. 15. Dråby. *Vinge, muligvis fra $\dagger$ altertavle eller $\dagger$ prædikestol, nu i Nationalmuseet (p. 2559).

korslagte med højre fod øverst. Fra korstræets hvælvede midtparti skyder symmetriske blade ud og lægger sig på de flade kanter; mellem bladene er der ovale ædelstensgruber. Korsenderne mangler. Bag Kristi hoved cirkelskive med gruber som korstræets. Lignende kors kendes fra Hvedstrup (DK. Kbh. Amt p. 717).

Stafferingen er nyere; sort hår, skæg og øjenbryn, gråbrun tornekrone, gyldent lændeklæde og bleg karnation. Korstræet er gråbrunt med cinnoberrøde kanter og gylden glorieskive. Spor af kridtgrund. Indtil sidste restaurering over indgangsdøren, nu på tilbygningens nordvæg.

Prædikestol, ligesom altertavlen fra o.1630⁵⁸ og formentlig uelgået fra samme værksted. I opbygning hører den til en mindre gruppe, som er nærmere omtalt under Strø (p. 1498) og for himlens vedkommende især Nørre Herlev (p. 1951 f.). Stolen er på fire fag, som adskilles af apostelhermer. Den første, nærmest opgangen, mangler attribut. Den anden er formentlig Paulus med sværd (knækket klinge) og herefter Peter med nøgle. Den fjerde er uden attribut, og til sidst kommer Johannes med kalk. Skafterne smykkes af masker hvorunder draperier; dog har nr. 2 og 3 i stedet våbner for Frederik Urne og Karen Arenfeld (jfr. altertavlen). I storfelternes arkader står evangelister: Matthæus, fornyet 1860¹², Markus (fig. 16), Lukas og Johannes, svarende til evangelisterne på stolen i Strø. Postamenterne smykkes af barokkartoucher, som adskilles af bøjler med symmetrisk fladsnit omkring midtroset. Underbaldakinens fire fag adskilles af ribber, hvis hjørnebøjler har masker ligesom gesimsens og de øvrige i gruppen (fig. 17). Forneden ender ribberne i ottekantet knop, som hviler i en søjle, anbragt 1873¹⁴.

Den polygonale himmel, som for tiden ligger i kirkeladen, har bevaret fire topstykker med englehoved i rigt udskåret bruskværk, det midterste dog med Christian IV.s kronede monogram. På hjørnerne står tre putti-to med lidelsesredskaber: kors og søjle-en med dydeattribut: anker (håbet). Under gesimsen ses fladere hængestykker, ligeledes med englehoved.

Opgangen er fra nyere tid, formentlig samtidig med stolens flytning fra østre fags sydøsthjørne til dens nuværende plads i sydvesthjørnet. Dette kan antages at være sket i forbindelse med vinduets udvidelse 1871. En trappe fører op til en slags løbebro, begge dele med spinkle, firkantede tremmer⁵⁹.

Stolen står med en staffing svarende til og sikkert samtidig med altertavlens, dog med mere hvidt og blegrødt på profilled og detaljer. Den ledsages af slagmetalforgyldning, cinnoberrødt og varme karnationsfarver. På rammeværket ultramarin, der også er benyttet som bund for frisens gyldne versalindskrift: »Herre! leed mig i din sandhed og lær mig dine veie. Psalme 25.«. På underbaldakinens småfriser er fundet spor af versalindskrifter med henvisning til Matth. 5.⁶⁰. 1698 fik Anders Arvedzen betaling for nyt gulv i stolen og rækværk »med klædning« til trappen⁶¹.

Et tredobbelt *†timeglas*, som omtales første gang i inventariet 1741¹⁶, blev kasseret 1775¹⁷.

Stolestader, omtrent svarende til Gerlevs fra 1760, men uden døre (p. 2531). Gavlenes topstykker er lidt mere komplicerede end i hovedkirken, idet et omvendt hjerteformet ornament er indføjet (sml. fig. 4). Endnu 1862 fandtes 35 stoledøre¹⁴; de er senere fjernet og sæderne fornyet, mens de gamle ryglæn er bevaret. Af fotografier fra 1920 fremgår det, at indgangspanelerne dengang var forsynet med lave træbalustre over panelerne. I tilbygningen står stole fra

N. E. 1973

Fig. 16. Dråby. Prædikestolsfelt med evangelisten Markus (p. 2564).

dette århundrede, ligesom i Gerlev en enklere efterligning af skibets. Alle stole er blå med gammelrosa lister; gavlenes profillister dog grå svarende til topstykkernes dekoration. Ryglænenes fyldinger er lyseblå.

†*Stole*. Et syn 1694 konstaterede, at der endnu var så mange stole i kirken, »som der fra alders tid havde været«, og at nogle af de skovhuse, jægmester Hahn til Jægerspris havde opført, manglede stader i kirken. Desuden var dørene ikke hængt på 11 stole⁶². 1741 faldt en af kvindestolene ned under gudstjenesten, hvorefter snedker Jens Esbjørnsen [Lind] og smed Jens Ifversen reparerede den¹⁶. I tilbygningen var der 1740 ti mands- og ti kvindestole⁴⁵.

†*Skrifte- og degnestole*. Degnestolen ønskedes 1868 flyttet fra koret, og skolelæreren anvist plads i den øverste mandsstol, hvori den fornødne forandring måtte foretages⁶³. Affasningen af nordøsthjørnets hvælpille angiver formentlig stolens placering. 1779 anskaffedes en lænestol til brug som skriftestol i sakristiet; Lars Hansen og maler Flodin fik betaling for den¹⁷.

En †*herskabsstol* blev malet 1784¹⁷, og er antagelig identisk med den kongelige stol, der 1834 skulle have et gammelt panel udskiftet⁵⁴. 1862 havde den sine vinduer, panel og bræddegulv¹⁴, men 1869 ønskedes »det øverste galleri« på den lukkede stol fjernet, så at den kunne blive lig de andre stole⁵³. En kakkellovn anbragtes 1888 på dens plads lige over for prædikestolen¹⁴. At stolen har stået ved tilbygningens nordvæg, bekræftes yderligere af en endnu synlig affasning af skibets nordøstre pille og af flikkeri i tilbygningens nordmur, som må skyldes tilmuring af en †dør til herskabsstolen.

†*Kiste*, hvori kirkens sølvtøj opbevaredes, blev brudt op 1784¹⁷. †*Skab* til kirkens ornamentes, forsynet med to låse, fandtes 1694 i sakristiet⁵.

Pengeblok, 16—1700'rne, kvadratisk, med aflasede hjørner forneden; på øvre halvdel to vandrette jernbånd, som lukker for forsides låge. Jerndækket låg med pengeslids hvorover jernbøjle. Blåmalet som stolestaderne med gammelrosa jernbånd. I skibets midtgang. Inventarierne mellem 1740⁴⁵ og 1770¹⁷ nævner en jernbundet blok med taskelås for; 1750 var der tilkommet en taskelås⁹.

†*Pengetavler*. 1735 fik snedker Jens Esbjørnsen Lind betaling for to pengetavler af eg med rødt indlagt træ¹⁶.

Dørfløje. 1) Senmiddelalderlig, bestående af fire lodrette planker, som holdes sammen af to vandrette revler på den side, der vender mod sakristiet; mod koret sidder to store gangjern. Blå mod koret, grå mod sakristiet. 2) 1800'rne, fløjddør med ialt otte firkantede fyldinger. Blå mod skibet, grå mod våbenhuset. En †dør til våbenhuset, som anskaffedes 1832⁵⁴, kan være denne eller indgangsdøren, der senere er udskiftet.

†*Pulpiturer*. 1697 indkøbtes brædder til pulpituret, og året efter fik Anders Arwedzen betaling for at gøre det færdigt⁶¹. Dets placering fremgår ikke af arkivalierne, men kan have været under tårnet, hvor der 1862 fandtes et med udskåret forside¹⁴. Det afløstes i så fald 1870 af det nuværende orgelpulpitur med støbejernsgitter (jfr. orgel). 1799 indsendte Peder Jonassen og Jacob Nielsen et overslag på tømmerarbejde (et gulv og to »Rekker«, som manglede på pulpituret), der kan vedrøre ovennævnte eller et af de pulpiturer, som 1740 omtales i den 1721 opførte tilbygning⁶⁴. Kirkebeskrivelsen 1862 nævner her et pulpitur med 11 bænke, hvoraf den ene var aflukket. Det blev antagelig fjernet 1913 samtidig med stolens fornyelse og gulvets omlægning der efter synets henstilling foregående år¹⁴.

Fig. 17. Dråby. Prædikestol. Masker på gesimsens hjørnebøjler (p. 2564).

N. E. 1973

Orgel, o. 1850, bygget af Frederik H. Ramus, København, og opstillet i Dråby kirke 1870 af Knud Olsen, København. Orglet var en gave til kirken fra grevinde Danner og blev indviet på Frederik VII.s fødselsdag 6. okt. 1870⁶⁵. Et manual med fem stemmer: Gedakt 8', Viola di gamba 8', Principal 4', Floite 4', Octav 2'. Mekanisk sløjfevindlade. Alt pibemateriale er originalt. Façaden stammer fra 1870 og er magen til orgelfaçaden i Lidemark kirke, Præstø amt (Knud Olsen 1870); prospektpiberne er stumme. I tårnrummet, på pulpitur, som til siderne har nygotisk støbejernsgitter⁶⁶.

Salmenummer tavler, nyere, med tandsnitliste foroven. Tre er indrettet til skydenumre og bærer påskrift med hvide versaler: »Daab« og »Nadver«, to er forsynet med søm til at hænge tal på og påskriften: »Daab« og »Prædiken«. De er alle blå.

Tre nye *lysekroner* i skibet. I nordre tilbygning hænger fire, blå PH-lamper. På ældre fotografier (i NM.) ses lampetter fra 1800'ernes anden halvdel.

Kirkeskib, ophængt 1944, fuldskib »Laura«, bygget af bådsmænd A. Hansen, Nyboder, skænket af slagtermester Lund, Jægerspris⁶⁷. I nordre tilbygning.

*Klokker*⁶⁸. 1) Støbt 1565 af Gert van Mervelt. Glat legeme med to og tre profillinjer henholdsvis på og over slagringen. Om halsen indskrift med relief-

versaler: »De segen des heren maket rick ane moe anno 1565 goedt mi Gert van Mervelt« (»Herrens velsignelse gør rig uden møje. 1565 støbte G. van M. mig«). Over indskriften findes en bred akantusbort. Tvm. 94 cm.

2) Støbt 1600 af Borchard Quellichmeier. Om halsen versalindskrift mellem rammelinjer: »Borchard Gelgether me fecit anno domini 1600. Verbvm domini manet in æternvm« (»B. »gul-støber« støbte mig år 1600. Herrens ord bliver evindeligt«) flankeret af bufrise med liljespidser. På og over slagringen henholdsvis tre og fem rammelinjer. Tvm. 88 cm.

Begge klokker er ophængt i vuggebomme.

Klokkestol, rimeligvis fra 1700'ernes begyndelse, af eg, med indskåret årstal 1747. Til to klokker. Stolen har dobbelte skråstivere, og i en af de vandrette overliggere er skåret initialerne »HPT 1860«, »IHR« og »IP:PP: 1860«.

GRAVMINDER

Gravsten. 1) O. 1637 (?). 1873 læstes, at »hr. Jacobsen 1637 har ladet dette monument bekoste«; stenen er nu næsten helt udslidt. Rødlig kalksten, 180 x 98 cm, med fordybede versaler, og langs randen religiøs indskrift, i hjørnerne afbrudt af medaljoner med evangelisttegn. Stenen, der har tre tværgående revner, ligger som nr. 3 i skibets midtgang.

2) O. 1648. »Erlig og gudfrygtig pige« Sidtsel Christensdaater født i Kiøbenhavnen 18. febr. 1645, død på Abrahambstrup 30. nov. 1648⁶⁹. Rød- og grønlig spættet kalksten med ortoceratitter, o. 195x115 cm. Gravskrift med fordybede versaler på stenens øvre halvdel, derunder arkadefelt med opstandelsesrelief; på den nedre del religiøs indskrift, der fortsætter mellem rammelinjer langs randen, i hjørnerne afbrudt af cirkelfelter med evangelistsymboler. Østligst i skibet, således at stenens nederste kant dækkes af kortrinet.

3) O. 1749. Michel Povelsøn Gjellerup, fuldmægtig hos slotsforvalteren på Jægerspris, født i Aarhus 9. febr. 1723, død på Jægerspris 5. maj 1749. Rød- og sortspættet granitsten, 129x72 cm med fordybede versaler og nederst på stenen timeglas og primitivt bladornament. Nr. 5 fra øst i skibets midtgang.

4) O. 1759. Madame Charlothia Sophia Eller, f. 3. juli 1721, gift 14. okt. 1740 med slotsforvalter Eschildsen, moder til 12 børn, hvoraf de 8 er døde, † 16. okt. 1759, 39 år. Yngre gravskrift over forvalter ved Jægerspris Lauritz Eschildsen f. 11. febr. 1692, † 9. dec. 1773, 82 år gl.⁷⁰. Rødlig kalksten, 184x123 cm, med fordybede versaler, navnene med kursiv. Tværskriften fylder hele stenen. Nr. 2 i skibets midtgang.

5) O. 1767. Seyer Eschildsen, født i Adslev i Jylland 1698, død på Jægerspris 13. juni 1767. Blågrå kalksten, 170x103 cm, med fordybede versaler,

navnet med kursiv. Tværskriften på stenens øvre halvdel, den nedre glat. Nr. 4 fra øst i skibets midtgang.

6) 0. 1769. Georg Friderich Weinschenk, tidligere skovridder på Jægerspriis, † 28. nov. 1758, 60 år gl. efterladende sin hustru Anna Nürrenberg, død på Jægerspriis 11. aug. 1769 i sit 57. år, efterladende sig to sønner og tre døtre⁷¹. Rødlig kalksten, 158x97 cm, med fordybet kursiv tværs over stenen. Midt på hver langside blomster- og akantusornament uden for dobbeltramme med konkave hjørner. Især i hjørnerne ses spor af ældre indskrift, ligeledes med kursiv. I tilbygningens midtgang.

Gravskjolde. 1—2) O. 1850, af fortinnet blik, ovale, med sort skriveskrift: »Capitain P[eter] Chr. Simmelkjer og Hustru Marie Sophie født Kjell Dahl«⁷². I våbenhuset.

3—4) O. 1875, af fortinnet blik, ovale, med krone foroven og oprullede bånd til siderne. På skjoldet er malet grevinde Danners våben og i den brede skjoldrand hendes valgsprog. I våbenhuset.

Begravelser. 13. juli 1651 blev Poffuel, kusk på HerlufTsholmb, begravet i Dråby⁷³, og 1733 blev ridefoged Hendrich Anton begravet i kirken. Gulvet over en grav, der var sunket, blev 1740 opfyldt af muremester Jørgen Larsen¹⁶, og 1776 blev gulvet ved altret over en åben begravelse repareret¹⁷.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. DaKanc. B 99. 1591—92. Fortegnelse på kronens gejstlige gods, indsendt af lensmændene i henhold til kgl. missive af 28. dec. 1590, III Sjælland. — Rtk. 2422.590. Div. sager vedr. Jægerspris 1662—1797. — 244.15. Bygningskontoret 1782—1826. Kommunerede kgl. res. med bilag. — Rev. rgsk. Kirkerghsk. Jægerspris gods' kirkerghsk. — Amtsrghsk. Jægerspris amt. Jordebogsrghsk. 1758-59. Slotsinventarrghsk. med bilag (herunder Dråby kirkes ornamenter og inventar). — Landbrugsministeriet. Domænekontoret. Bygningsdomænejournal. 1854—57, 1860—61, 1868, 1870. — LA. Amtstuer. Kronborg amt. Jægerspris godsarkiv. Rgskvæsen. Gerlev og Dråby kirkers rgskprot. 1760—1809. — Jægerspris gods. Nr. 127, beskrivelsesforretn. over Jægerspris slot og gods 1740. Nr. 128, do. 1744. Nr. 129, koncept til beskrivelsesforretn. over do. 1773. — Amter. Jægerspris amtsrgsk. 1729—41. — Gerlev-Dråby sognekaldsarkiv. Kirkebog 1728—1816. — Ved embedet. Prot. for Dråby kirke 1862 ff. — Se i øvrigt arkivalier for Frederiksborg amt i almindelighed p. 30.

Nationalmuseet. Indberetning af H. Petersen 1873, J. Kornerup 1888 og 1891 (kalkmalerier), M. Mackeprang 1920 (bygning), V. Hermansen 1920 (inventar), suppleret 1962 af E. Moltke og J. Steen Jensen, E. Lind 1928 og 1962 (kalkmalerier), J. Hertz 1968 (besigtigelse af korets bygningsskader), R. Smalley 1968 (kalkmalerier), E. Troelsgård (revnedannelser i koret m.m.), O. Hellvik 1970 og 1972 (kalkmalerier), B. Als Hansen 1971 (udgravning omkring kirken), Elna Møller 1973 (bygning), Marie-Louise Jørgensen og Stig Hornshøj-Møller 1973 (kalkmalerier og gravminder) samt Mogens Larsen (altertavle, korbuekrucifiks og prædikestol). — Bygningsbeskrivelse og kalkmalerier ved Hugo Johannsen, inventarbeskrivelse ved Marie-Louise Jørgensen og orgel ved Ole Olesen.

Fylldige udskrifter af arkivalier kirken vedr. findes i NM.

Tegninger. NM. Laveret tegning af kirkens eksterior fra nordøst, udført af J. B. Løffler 1873. — Et blad med fire akvareller efter Isefjordsværkstedets kalkmalerier i skibet, udført af Ferd. Loumann (1890). — Fire akvareller af kalkmaleriudsmykningen i skibets østligste hvælv, udført af J. Kornerup 1891. — To blade med opmåling af kor (1963) og tårnparti (1971), udført i forbindelse med kirkens restaurering ved I. og J. Exner.

Notebøger. NM. Kornerup, VI, 16.

Litteratur. H. L. Sørensen: Dråby kirke, i ArbFrborg. 1955, p. 9—34.

¹ Repert. 2. rk. nr. 652, hvor en sognepræst nævnes. ² Landebogen p. 161. ^{2a} NM. Møntsamlings fundprot. nr. 579, jfr. P. Hauberg: Danmarks myntvæsen i tidsrummet 1146—1241, 1906, p. 24. ³ RA. Rtk. Bygningsadministrationen. Kopibog 1841—50. ⁴ Beskrivelsen 1862 omtaler en glat bræddeport, jfr. Ved embedet. Prot. 1862 ff. ⁵ LA. Sjællands stiftsøvrighed. Kommune sager. Horns herred 1691—1805. ⁶ LA. Gerlev-Dråby sognekaldsarkiv. Kirkebog 1728—1816. ⁷ Jfr. det enestående eksempel fra Egen på Als (DK. SJyll. p. 2516). — Det nævnes 1773 udtrykkeligt, at stalden er opført for at præsten, degnen og andre af menigheden kan have deres vogne stående her under kirketjenesten »formedelst denne kirke ligger ude på marken og fra byen«, jfr. LA. Amtstuer. Jægerspris gods. Nr. 129, koncept til beskrivelsesforretn. over J. gods og slot 1773. ⁸ Den nuværende stald beskrives tidligst 1862, jfr. Ved embedet. Prot. 1862ff. ⁹ RA. Rtk. Rev. rgsk. Amtsrghsk. Jægerspris amt. Jordebogsrghsk. 1758—59. Slotsinventarrghsk. med bilag (herunder Dråby kirkes ornamenter og inventar). ¹⁰ LA. Amtstuer. Jægerspris gods. Nr. 129, koncept til beskrivelsesforretn. over J. gods og slot 1773. ¹¹ RA. DaKanc. Seks års kirkerghsk. ¹² LA. Sjællands stiftsprovstearkiv. Lynge-Frederiksborg, Ølstykke og Horns hrdr.s provsti: 1854—62. Synsprot. ¹³ Ifølge Henry Peter-

sens indberetning til Nationalmuseet 1873.¹⁴ Ved embedet. Prot. 1862 ff.¹⁵ RA. Rtk. Rev. rgsk. Ølstykke, Abrahamstrup, Horns m.fl. hrdr.s kirkerghsk. 1661—72.¹⁶ LA. Amter. Jægerspris amtsrgsk. 1729—41.¹⁷ LA. Amtstuer. Kronborg amt. Jægerspris godsarkiv. Rgskvæsen. Gerlev og Dråby kirkers rgskprot. 1760—1809.¹⁸ RA. Rtk. 2422.590. Div. sager vedr. Jægerspris 1662—1797.¹⁹ RA. Rtk. Bygningskontoret. 1782—1826. Kommuniserede kgl. res. med bilag.²⁰ RA. Rtk. Bygningsadministrationen. 1821—27. Beregninger og overslag over bygningsarbejder.²¹ Jfr. Asminderød p. 766f., Esbønderup p. 1018, Torup p. 1644f. og Uvelse p. 2148f.²² LA. Amtstuer. Jægerspris gods. Nr. 128, beskrivelsesforretn. over Jægerspris slot og gods 1744.²³ Jfr. tegning i NM. af kirken fra nordøst, udført af J. B. Löffler, okt. 1873.²⁴ Sporet efter planketaget er en ca. 3—5 cm bred rille, der sine steder kan følges indtil ca. 50 cm ind i taggavlens murliv. Aftryk i mørtelen viser, at plankernes bredde gennemsnitligt lå på 15 cm. — En ved undersøgelsen 1920 af nævnte rille udtaget stump egefæl (NM. D. nr. 9981) er levn fra tagets plankebeklædning. Plankestumpens nuværende tykkelse er 2,5 cm, og dens største bredde ca. 23 cm. Den ene side er endnu tydeligt afskåret af hensyn til sammenstødet med naboplanken, jfr. Elna Mollers redegørelse for tagkonstruktioner i KultHistLeks., XVIII, 66 ff., fig. 1. Den i murlivet siddende ende var tilspidset og endvidere forsynet med en firkantet gennemskæring. Plankebeklædningen kan oprindeligt have stået alene for senere at danne underlag for spån eller snarere bly. Sidstnævnte materiale har i alle tilfælde dækket taget på et senere tidspunkt: Endnu 1744 var korets og sakristiets tage blytækkede, jfr. note 22 og p. 2544.²⁵ Jfr. Fr. Beckett: Danmarks Kunst, II, 1926, p. 326, 345—49 («Vallensbæk-Maleren»). Værkstedets udmalinger kendes bl.a. fra fig. kirker i Københavns amt: Herlev, Vallensbæk, Maaløv, Kirke-Hyllinge og Reerslev (DK. Kbh. Amt p. 382f., 504ff., 626, 912 og 1002ff.; endvidere p. 2229f.). I Frederiksborg amt kan nævnes: (†) Karlebo, Nørre Herlev, Lyngø, (†)Uvelse, (†)Sigerslevvester og (†)Snostrup (p. 890, 1942 ff., 1986ff., 2150, 2222f. og 2313). I Holbæk amt: †Tveje Merløse og Sønder Asmindrup (Merløse hrd.): Tuse, Mørkov og Skamstrup (Tuse hrd.); Bregninge (Skippinge hrd.) og † Nørre Asmindrup (Ods hrd.). Jfr. Magnus-Petersen: Kalkmalerier passim.²⁶ En sammenligning af korsegangen i Dråby (fig. 9) og f. eks. i Vallensbæk viser utvetydigt forlægsfællesskab for hovedpersonernes vedkommende og demonstrerer desuden, hvorledes man i Dråby af pladshensyn har udeladt visse af forlæggets enkeltheder, såsom Veronika, flere bipersoner og Jerusalem by. Kan man således fore indirekte bevis for bloktrykforlæggenes betydning for talrige af værkstedets billeder, må det dog samtidig understreges, at det endnu ikke er lykkedes at påvise, hvilke forlæg man har benyttet.²⁷ »Alfa og Omega« er således del af et med variationer gentaget skriftsted fra Johannes Åbenbaring (Åb. 1,8; 21,6 og 22,13), hvis udsagn godt gør Guds enhed: »Jeg er Alfa og Omega, den første og den sidste, begyndelsen og enden« (Åb. 22,13). »Jeg er den jeg er« lyder endvidere Guds selvhævdelse overfor Moses (2. Mos. 3,14), og Kristus benytter de samme ord, da han vidner overfor de vantro joder: »Thi hvis I ikke tror, at jeg er den jeg er, skal I dø i Jeres synder« (Joh. 8,24). »Begyndelsen« illustreres af elementer fra verdens skabelse (jfr. den mere omfattende fremstilling i Lyngø p. 1986, fig. 9), og de røgelsekarsvingende tronvogtere kan opfattes som et forvarsel om »enden« (Åb. 8,3—4), der i øvrigt repræsenteres af dommedagsbilledet i kirkens vestende. Den teologiske tankegang, som kommer til udtryk i østkappens skaberfremstilling, er behandlet af K. Banning: Alfa og Omega, i Den iconographiske Post 1973, nr. 2, p. 3 ff.²⁸ Jfr. fremstillingen i Lyngø, hvor indskrifter forklarer begivenhedsforløbet (p. 1986).²⁹ Sporene over den forsvundne højre hånd mindede ifølge restauratorerne om en blomsterstängel.³⁰ Østhælvet Laurentius-cyklus er en af de bredeste fremstillinger af martyrens historie inden for det hjemlige materiale, dog rummede værkstedets †Laurentius-cyklus i Tveje Merløse på skibets østligste hvælv (nedtaget 1895) endnu flere scener af martyrens historie, indbefattet Hippolyts martyrium. Det er på denne baggrund en nærliggende tanke, at begge kirker

har været indviet til S. Laurentius. — Vedrørende Jacobus de Voragine tekst, jfr. den tekstkristiske udg. ved Th. Graesse (3. udg. Breslau 1890). En tysk oversættelse af den latinske tekst ved R. Benz er kommet i flere oplag, bl.a. 1969 i Köln. Endvidere T. Gad: *Legenden i dansk middelalder*, 1961, p. 29f. ³¹ Ifølge *Legenda Aurea* er Laurentius' sidste ord: »Gratias tibi ago, domine, quia januas tuas ingredi merui« (»Herre, jeg takker dig, fordi jeg må gå ind gennem din dør«), jfr. Th. Graesse (som ovenfor) p. 492. Det er da også dette citat værkstedet har benyttet (omend i noget afvigende form) ved gengivelserne af Laurentius' martyrium i Tuse og Bregninge. ³² Jfr. profetskikkelser med skriftbånd i Nørre Herlev (p. 1945) samt Mørkøv og Bregninge. ³³ Jfr. kalke af indskriften i NM. 2. afd.s arkiv samt tilhørende korrespondance mellem E. Rothe og P. D. Steidl. Sidstnævnte bestemmer teksten som værende en sammenfatning af en række forskellige bibelcitater, omhandlende lovens første bud: Luk. 10,27; Mark. 12,30 og Matt. 22,37. ³⁴ Jfr. G. Schiller: *Ikonographie der christlichen Kunst*, I, Gütersloh 1966, p. 88ff. ³⁵ Jfr. D. Falcon Møller: *Hvad spillede hyrderne på marken?*, i *Den ikonographiske Post*, 1972, nr. 4—5, p. 27. ³⁶ Værkstedet har benyttet den samme ikonografi i Reerslev og Tuse. ³⁷ I værkstedets udmaling af Tuse kirke er lykkehjulet anbragt på samme sted som en sidste formaning til menigheden, inden den forlader kirken, jfr. endvidere Skuldelev (p. 2581, fig. 4). ³⁸ Citatet fra Matt. 26,39 lyder i sin helhed: »Pater si possibile est, translat a me calix iste« (»fader, er det muligt, så lad denne kalk gå mig forbi«). Jfr. i øvrigt værkstedets gengivelse af samme scene i Nørre Herlev (p. 1944). ³⁹ Indskriftfragmentet er vanskeligt at tyde og synes ikke at kunne bringes i overensstemmelse med Pilatus' ord under håndtvætningen (Matt. 27,24): »Innocens ego sum a sanguine iusti huius, vos videritis« (»jeg er uskyldig i dennes blod, det bliver Jeres sag«). ⁴⁰ Inkonsekvent sammenblanding af helvedesborg med port og helvedesgab. ⁴¹ Den fire gange gentagne indskrift er delvis udvisket; bedst er den bevaret på de nedre sviklers skriftbånd. ⁴² I det gamle testamente tales ofte om vildtyrenes overfald som en straf for at overtræde Herrens lov. Således i 13. kapitel af Hoseas' bog, hvori der berettes om Efraims folk, der gennem sin syndige levevis har pådraget sig Herrens tilintetgørende vrede: »Så blev jeg for dem som en løve, en lurende panter ved vejen«. Endvidere 3. Mos. 26,22. — Ez. 14,15. ⁴³ Et tilsvarende korsornament findes i kalkmaleriudsmykningen i Skuldelev (p. 2582) og Ørbæk (Vindinge hrd., Svendborg amt; jfr. beretning af E. Lind 1932 i NM.). ⁴⁴ Den programmatisk opbygning af den beslægtede udmaling i Lynge er behandlet af K. Banning, jfr. note 27. ⁴⁵ LA. Amtstuer. Beskrivelse over Jægerspris slot og gods 1740. ⁴⁶ Jfr. note 17. Et tilsvarende er bevaret i Vemmetofte (DK. Præstø p. 507). ⁴⁷ RA. Landbrugsministeriet. Domænekontoret. Bygningsdomænejournal. ⁴⁸ Jfr. C. F. Wegener: *Historiske Efterretninger om Abrahamstrup Gaard*, 1855, II, 118. ⁴⁹ Kirkens præst fra 1640—58 hed Jacob Tagesen, hvilket kunne give anledning til at overveje en senere datering end den valgte o. 1630. Det er imidlertid ikke almindeligt at finde præstenavne i postamentindskrifterne. ⁵⁰ Jfr. Sigrud Christie: *Den lutherske ikonografi i Norge inntil 1800*, Oslo 1973, II, fig. 190, stik af Caspar Luyken (1672—1708), udgivet af Christopher Weigel 1712. C. L. arbejdede hos C. Weigel 1699—1705. ⁵¹ Efter sælgers opgivelse er stykket kommet fra Dråby kirke, hvor det ikke umiddelbart kan henføres til en af de nævnte inventargenstande eller deres forgængere, som da usædvanlig hurtigt måtte være blevet udskiftet. Vingen kunne, hvad størrelsen angår, komme fra et epitafium, men her ville norske løve næppe findes. Dens tilstedeværelse lader formode, at der er tale om en del af rigsvåbnet eller Universitetets våben, jfr. f.eks. rygskjoldet til prædikestolen i Gamløse (p. 2464). ⁵² Christopher Fabricius var gardein 1749—87, men mærket svarer til det ældst kendte for sønnen Frederik. ⁵³ LA. Bispearkivet. Kirkesyn 1862—79. ⁵⁴ RA. Rtk. 245.91—121. Bygningsadm. 1782—1840. Journal. ⁵⁵ RA. Rtk. 2422.590. 1662—1797. Div. sager vedr. Jægerspris, og note 12. ⁵⁶ NM. Hans de Hoffmann: *Sielands Sogners Beskrivelse ... 1755—73*. Ifølge inventariet 1862 skal fadet være skæn-

ket 1753.⁵⁷ Kanden har en årrække været borte fra kirken, hvortil den generhvervedes på auktion 1957.⁵⁸ Ifølge J. H. Sewerins indberetning til HofmFund. 27. juni 1758 (i LA. Sjællands bispearkiv) fandtes Frederik Urne og hans frue, Karen Arenfelds, våben på stolen under årstallet 1631. Årstallet kendes kun fra denne omtale.⁵⁹ Fra 1832 (note 52) findes en beregning over reparation af gelænderet til prædikestolen, 6 alen langt og 1 ½ alen højt.⁶⁰ De oprindelige indskrifter, vistnok på latin, var med gyldne versaler på grønblå bund, der også dannede baggrund for fyldingsportalernes skulpturer. Disse havde, ligesom englehovederne, varmt grålige karnationsfarver. Ligesom på altertavlen fandtes røde og gronne sølvvasurer.⁶¹ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkergsk. 1697—4703. Jægerspris gods' kirkergsk.⁶² Note 5. Vincents Joachim Hahn lod i årene mellem 1673 og 1679 24 gårde og huse opføre, jfr. Villads Christensen: Landsbyen Skoven i Horns herred, i ÅrbFrborg. 1917, p. 46.⁶³ LA. Bispearkivet. Kirkesyn 1862—79. Jfr. kirkeloven af 19. febr. 1861.⁶⁴ Jfr. note 45. På nordvæggen spores endnu opgangen.⁶⁵ Ifølge H. L. Sørensen: Draaby Kirke, i ÅrbFrborg. 1955, p. 30.⁶⁶ Yderligere oplysninger om orglet findes i Den danske Orgelregistrant, Musikhistorisk Museum, København.⁶⁷ Henningsen: Kirkeskibe, i ÅrbFrborg. 1952, p. 97.⁶⁸ E. Gribso, i ÅrbFrborg. 1934, p. 65.⁶⁹ Sidtsel Christensdaater var søster til Bolle Luxdorph, jfr. Th. Hauch-Fausboll: Bolle Luxdorps Søsken, i PersHistT. 9. rk. V, 158.⁷⁰ Note 48: II, 114—15.⁷¹ Note 48: II, 133 og 135.⁷² Note 48: II, 301.⁷³ Poul var kusk for Bolle Luxdorps fader, Christen Bollesen, der 1651 blev forstander på Herlufsholm, men indtil maj 1652 havde forpagtningen på Jægerspris, jfr. note 69.

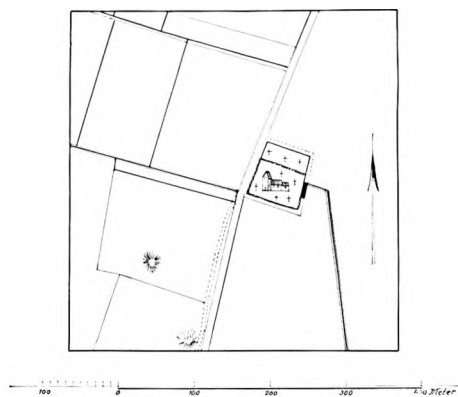

Fig. 18. Dråby. Landsbyplan 1808.